

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΜΣ «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΕΣ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ : ΜΙΑ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**

ΣΙΩΚΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 5210Μ006

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ

ΑΘΗΝΑ 2012

Επιβλέπουσα : Δήμητρα Γκέφου - Μαδιανού

Τριμελής Επιτροπή: Δήμητρα Γκέφου Μαδιανού.....

Αθηνά Αθανασίου.....

Ιωάννης Σακέλλης

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	
Σελ. 3	
Στοιχεία Μεθοδολογίας.....	
Σελ. 3	
Εισαγωγή.....	
Σελ. 5	
Ταξινομικά Συστήματα, φύλο και σεξουαλικότητα.....	
Σελ. 6	
Επαγγέλματα ψυχικής υγείας και διεμφυλικότητα : μεταβολές, διαφοροποιήσεις και μετασχηματισμοί.....	
Σελ. 10	
Οι παραφιλίες και οι παραφιλικές διαταραχές.....	
Σελ. 20	
Ένα παράδειγμα της ελληνικής βιβλιογραφίας.....	
Σελ. 30	
Πέρα από τη κανονική σεξουαλικότητα: εθνογραφικά κείμενα και παραδείγματα.....	
Σελ. 32	
Επίλογος / προβληματισμοί.....	
Σελ. 42	
Βιβλιογραφία.....	
Σελ. 46	

Περίληψη

Σε αυτή τη διπλωματική εργασία, θα γίνει προσπάθεια κριτικής προσέγγισης των ψυχιατρικών ταξινομήσεων της σεξουαλικότητας από τη σκοπιά της ανθρωπολογίας. Πιο συγκεκριμένα η προσπάθεια εστιάζεται στο να αναδειχθεί η κοινωνική και πολιτισμική διάσταση των διαχωρισμών που κάνουν οι ευρωπαϊκοί και αμερικάνικοι κλάδοι ψυχικής υγείας ανάμεσα σε υγιείς και παθολογικές εκφράσεις της σεξουαλικότητας. Αυτό γίνεται κυρίως μέσα από τη παράθεση και ανάλυση διαφόρων ιστορικών στοιχείων, παραδειγμάτων εναλλακτικών μορφών σεξουαλικότητας και πολιτικών συγκρούσεων στο εσωτερικό των κλάδων αυτών.

Στοιχεία μεθοδολογίας

Θα μπορούσαμε να πούμε πως σε μεγάλο βαθμό η διπλωματική αυτή είναι σε μεγάλο μέρος βιβλιογραφική καθώς δίνεται έμφαση στην παράθεση μίας σειράς θεωρητικών θέσεων και εθνογραφικών παραδειγμάτων που παρουσιάζουν μορφές σεξουαλικότητας που η ψυχιατρική θεωρούσε η θεωρεί παθολογικές, ενταγμένες στη «κανονικότητα», στις νόρμες κάποιων κοινωνιών: τέτοια παραδείγματα υπάρχουν κυρίως σε εθνογραφικά κείμενα για μη «δυτικές κοινωνίες» αλλά τις τελευταίες δεκαετίες και για το εσωτερικό των μεγάλων πόλεων της δύσης. Επιπλέον, υπάρχουν κάποια στοιχεία θεωρίας τα οποία μπορούν να μας βοηθήσουν να προσεγγίσουμε τις διαδικασίες και τους μετασχηματισμούς στους οποίους αναφερόμαστε.

Ωστόσο, πέρα από τις βιβλιογραφικές αναφορές έγινε προσπάθεια να βρεθούν στο διαδίκτυο μία σειρά από κείμενα, θέσεις και δημόσιες τοποθετήσεις φορέων και ατόμων σχετικά με το ζήτημα της εργασίας, κυρίως στο κομμάτι της που σχετίζεται με τις αντιπαραθέσεις για το εάν και ποιές μορφές σεξουαλικότητας μπορούν να θεωρηθούν παθολογικές. Ταυτόχρονα σε πολλά σημεία του κειμένου της εργασίας γίνεται προσπάθεια να αναλυθούν κάποια από τα αποσπάσματα αυτά, ώστε να φανεί με ποιούς λόγους και με ποιές σχέσεις εξουσίας συνδέεται

(που έχουν σχέση με τα φύλο, τη σεξουαλικότητα και τον πολιτισμό).Θα ήταν ίσως λίγο παρακινδυνευμένο να μιλήσουμε για διαδικτυακή εθνογραφία και ανάλυση λόγου αντίστοιχα, ωστόσο στο μεγαλύτερο μέρος της εργασίας που ακολουθεί, υπάρχουν στοιχεία αυτών των μορφών μεθοδολογίας , ώστε να οδηγηθούμε σε κάποιους προβληματισμούς και σε κάποια αποσπασματικά έστω συμπεράσματα.

Πιο συγκεκριμένα, τα κείμενα της δημόσιας αντιπαράθεσης για την αφαίρεση της κατηγορίας των «παραφιλιών», για παράδειγμα, σχετίζονται με μία συγκεκριμένη κοινότητα υπεράσπισης των σεξουαλικών ελευθεριών. Αντίστοιχα μία σειρά από ιστοσελίδες στις οποίες αναφερόμαστε αποτελούν μέρος μίας ευρύτερης σεξουαλικής κουλτούρας με αναφορές στο φετιχισμό και τις σαδομαζοχιστικές πρακτικές. Τα παραπάνω μπορεί να αποτελούν στοιχεία που έχουν οι διαδικτυακές εθνογραφίες, αλλά υπάρχουν σε κάποιο βαθμό στη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία. (Hine, Christine ,2000,. Virtual Ethnography. London: Sage.)

Η ανάλυση λόγου αφορά ένα ευρύ σύνολο μεθόδων και προσεγγίσεων για την ανάλυση γραπτού και προφορικού λόγου (συμπεριλαμβανομένων και των συζητήσεων). Η σκοπιά από την οποία γίνεται η ανάλυση λόγου είναι οι λειτουργίες και τα αποτελέσματα της γλώσσας, ωστόσο υπάρχουν πάρα πολύ διαφοροποιημένες μεθοδολογικές πρακτικές που εντάσσονται σε αυτή. Στη περίπτωση της διπλωματικής αυτής, γίνεται κυρίως προσπάθεια να συνδεθούν φράσεις και αποσπάσματα κειμένων με «δεδομένες αλήθειες» τις οποίες η ανθρωπολογία προσπαθεί να αποδομήσει. Σε κάθε περίπτωση έχει υιοθετηθεί μία πλουραλιστική κατά το δυνατό προσέγγιση στο θέμα

Εισαγωγή

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να αναδειχθούν οι αντιφάσεις, οι μεταβολές και οι διαφοροποιήσεις των ταξινομικών συστημάτων των κλάδων ψυχικής υγείας, για το φύλο και τη σεξουαλικότητα, καθώς και να διερευνηθεί η ίδια ή έννοια της (ψυχιατρικής/ ψυχολογικής) ταξινόμησης, το πώς εμφανίζεται και από ποιες ιστορικές και κοινωνικές διαδικασίες εξαρτάται.

Οι βασικές «κατηγορίες» με τις οποίες θα ασχοληθούμε είναι οι «*διαταραχές σεξουαλικής προτίμησης και ταυτότητας φύλου*» όπως καταγράφονται στα διαγνωστικά εγχειρίδια ICD του παγκόσμιου οργανισμού υγείας και στο DSM του Αμερικάνικου Ψυχιατρικού Συλλόγου αλλά και σε άλλα ταξινομικά συστήματα της Ευρώπης και των Ηνωμένων Πολιτειών. Πιο συγκεκριμένα, θα εξετάσουμε πως η ομοφυλοφιλία, οι λεγόμενες «παραφυλίες» όπως ο σαδομαζοχισμός και ο φετιχισμός και οι «διαταραχές ταυτότητας φύλου»¹ που ουσιαστικά αναφέρονται στη διεμφυλικότητα , έγιναν αντικείμενο προς μελέτη και θεραπεία από το ψυχιατρικό κλάδο αλλά με ποιες διαδικασίες σταμάτησαν κάποιες από αυτές να ταξινομούνται ως διαταραχές ή να παράγονται νέες «παθολογίες» ή κατηγορίες.

Οι διάφορες τροποποιήσεις των συστημάτων αυτών, η πρόσθεση και η αφαίρεση κατηγοριών καθώς και οι συγκρούσεις στο εσωτερικό των κλάδων των επαγγελματιών ψυχικής υγείας , δημιουργούν υποψίες για το πώς η «ψυχική ασθένεια» , η «ψυχοπαθολογία» και η «ψυχική υγεία», τόσο γενικά, όσο και ειδικότερα σε σχέση με το φύλο και τη σεξουαλικότητα, είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό, αποτέλεσμα πλειοψηφικών κοινωνικών ή/ και πολιτισμικών κανόνων και κανονικοτήτων ή εξαρτώνται σε πολύ μεγάλο βαθμό από αυτούς.

Όμως μία γενικόλογη αναφορά στη «κοινωνική κατασκευή της ψυχικής ασθένειας», μάλλον δεν αρκεί για να αναδείξει με ένα συγκεκριμένο τρόπο ,με ποιές διαδικασίες ορίστηκε μία «φυσιολογική σεξουαλικότητα» βάσει της οποίας οι υπόλοιπες προσδιορίστηκαν ως

¹ Υπάρχει μία συζήτηση για τη χρήση και τη προέλευση των όρων διαφυλικότητα και διεμφυλικότητα αλλά και για τους αγγλικούς όρους transsexual, transgender και intersex

«αποκλίνουσες» ή στην καλύτερη περίπτωση «δευτερεύουσες». Έτσι θα χρειαστεί να κινηθούμε κυρίως, γύρω από δύο άξονες: πρώτον γύρω από την εξέταση της ίδιας της έννοιας της (ψυχιατρικής) ταξινόμησης, της γενεαλογίας, της σχέσης της με έννοιες όπως η διάγνωση και η αξιολόγηση καθώς και με διάφορες κοινωνικές διαδικασίες.

Δεύτερον, θα αναφερθούμε εκτεταμένα και αναλυτικά στις μεταβολές των ταξινομικών συστημάτων για το φύλο και τη σεξουαλικότητα και θα εξετάσουμε το πλαίσιο, το τι ακριβώς συνέβαινε όταν αυτές εμφανίστηκαν : είναι γνωστό πως από την αποπαθολογικοποίηση της ομοφυλοφιλίας μέχρι την επικείμενη αφαίρεση κάποιων «παραφυλιών» από την νέα έκδοση του DSM, υπήρξαν μία σειρά από ιδεολογικές συγκρούσεις στο εσωτερικό των κλάδων ψυχικής υγείας, καθώς και θεσμικοί μετασχηματισμοί, κινήματα διεκδίκησης δικαιωμάτων και διαφορετικές παραδοχές τόσο για το πώς προσεγγίζεται η γνώση, για το πώς εμφανίζονται τα θεωρητικά ερωτήματα και για το τί θεωρείται ως «ψυχολογικό» πρόβλημα προς αντιμετώπιση.

Η ανθρωπολογική θεωρία καθώς και πολλές έρευνες με ομάδες ανθρώπων που οι η παραδοσιακή τουλάχιστον ψυχολογία και ψυχιατρική κατηγοριοποιεί ως «διαταραγμένους», έχουν κατά καιρούς αναδειξεί την οπτική των ίδιων των ατόμων που θεωρούνται ότι είναι «διεστραμμένοι» ή πως έχουν υιοθετήσει «παραφυλικές πρακτικές» μέσα από τις αφηγήσεις τους, ενώ οι ίδιες αυτές θεωρητικές προσεγγίσεις και έρευνες έχουν είτε ασκήσει κριτική είτε έχουν αναδιατυπώσει βασικές παραδοχές των κλάδων αυτών.

Ταξινομικά Συστήματα, φύλο και σεξουαλικότητα

Μέσα από το πρίσμα σχετικά πρόσφατων θεωρητικών έργων όπως για παράδειγμα του Foucault στην ιστορία της σεξουαλικότητας, παραδεχόμαστε πλέον πως αυτό που αναφέρεται ως ομοφυλοφιλία (όπως και η ετεροφυλοφιλία) δεν είναι μία «ενιαία οντότητα», ένας

«συγκεκριμένος χαρακτήρας ανθρώπου» ή/και μία σταθερή ταυτότητα. Στο συγκεκριμένο κείμενο, μιλώντας για την ομοφυλοφιλία, αναφερόμαστε κυρίως στις σεξουαλικές σχέσεις και πρακτικές μεταξύ ατόμων του «ίδιου φύλου» που παθολογικοποίησαν τα διάφορα ψυχιατρικά εγχειρίδια και συστήματα κατηγοριοποίησης των διαταραχών. Το 1886 ο Richard Von Krafft-Ebing γράφει το *Psychopathia Sexualis*, όπου η ομοφυλοφιλία παρουσιάζεται ως μία σοβαρή νόσος εκφυλισμού ενώ εισάγονται οι όροι σαδισμός και μαζοχισμός, ως νοσολογικές κατηγορίες. Άλλα σημαντικά γεγονότα, είναι η έκδοση του «*Sexual Inversion*» (1897) από τον Havelock Ellis καθώς και η αναφορά του σεξολόγου Magnus Hirschfeld στις έννοιες του «τρανσεξουαλισμού» και του «τρανσβεστισμού».

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έχουμε ταυτόχρονα και την εμφάνιση της ψυχαναλυτικής θεωρίας που έφερε τη χρήση νέων εννοιών στους κλάδους ψυχικής υγείας (αν και εν μέρει τους συγκρότησε ως κλάδους). Σύμφωνα με τον Kenneth Lewes η ψυχαναλυτική θεωρία του Freud έχει τέσσερις προτάσεις «ερμηνείας» της ομοφυλοφιλίας (<http://www.aglp.org>): αυτό που έχει ενδιαφέρον εδώ πέρα είναι πως η ψυχανάλυση δεν εξηγεί μόνο την ομοφυλοφιλία αλλά σε μεγάλο βαθμό και την ετεροφυλοφιλία, καθώς παρουσιάζει τη «ψυχο-σεξουαλική ανάπτυξη για τον άνδρα και τη γυναίκα» καθώς και τους ομοφυλόφιλους (κυρίως άνδρες). Το βασικό ζήτημα που μπαίνει σε σχέση με τις κριτικές που έχουν ασκηθεί στη ψυχαναλυτική θεωρία, είναι πως η μη ετεροφυλόφιλη και αναπαραγωγική σεξουαλικότητα σε κάποια κείμενα θεωρείται λιγότερο ώριμη η αποκλίνουσα.

Στις *τρεις πραγματείες για τη θεωρία της σεξουαλικότητας*, ο Freud θα μιλήσει για μία «πρωταρχική αμφισεξουαλικότητα» την οποία συνδέει με «αρσενικές και θηλυκές προδιαθέσεις» που υπάρχουν σε όλα τα άτομα: με αυτή την έννοια ο Freud περιγράφει όλα τα άτομα σε κάποιο στάδιο ως αμφισεξουαλικά. Η αλήθεια είναι πως και ο τρόπος ορισμού αυτών των χαρακτηριστικών ως «προδιαθέσεις», έχει δεχτεί κριτική, καθώς θεωρούνται ως κάτι φυσικό και όχι ως κοινωνικά παραγόμενες έννοιες του αρσενικού και του θηλυκού, ωστόσο ως θέση

διαφοροποιείται από έναν απόλυτο διαχωρισμό των φύλων από την άποψη των χαρακτηριστικών που πιθανώς εμφανίζεται στα περισσότερα ψυχολογικά κείμενα.

Στο ίδιο βιβλίο θα μιλήσει για μία «πολύμορφα διεστραμμένη προδιάθεση» των παιδιών. Η διαστροφή στο φροϋδικό έργο ορίζεται ως αρνητική της νεύρωσης με την έννοια της απόθησης των «διεστραμμένων» προδιαθέσεων στο νευρωτικό άτομο. Ο Freud ουσιαστικά αναφέρεται σε μία καθολική τάση προς κάθε είδους «παρέκβαση» όπως λέει ο ίδιος. Στις σελίδες του έργου αυτού θα μιλήσει για όσα ταξινομούνται από τα σύγχρονα συστήματα των κλάδων ψυχικής υγείας ως παραφιλίες: για το σαδισμό και το μαζοχισμό, την ηδονοβλεψία και την επιδειξιμανία, την παιδοφιλία, την ουρολαγνεία κ.ο.κ.

Ο Freud θα πει πως η φυσιολογική σεξουαλικότητα θα μπορούσε να γίνει κατανοητή ως η ένωση των γεννητικών οργάνων. Ο τρόπος που διατυπώνει την πρόταση αυτή είναι εν μέρει διαφορετικός καθώς δε γνωρίζουμε εάν μιλάει για το τι θεωρείται ως φυσιολογική σεξουαλικότητα γενικά ή εάν δίνει έναν ορισμό της φυσιολογικής σεξουαλικότητας ο ίδιος. Ωστόσο φαίνεται να «σπάει» με μία συγκεκριμένη παράδοση που έβλεπε τη διαστροφή ως έκφραση συμπτωμάτων και μόνο, καθώς θεωρεί πως αυτή ορίζεται ως τέτοια όταν αντικαθιστά το «φυσιολογικό αντικείμενο» και όχι όταν υπάρχει δίπλα σε αυτό: με αυτή την έννοια θεωρεί πως υπάρχουν σε όλες τις σχέσεις «διαστροφικά» στοιχεία.

Σε γενικές γραμμές, θα μπορούσαμε να πούμε πως δεν υπήρξε μία ιδιαίτερα αρνητική τοποθέτηση της ψυχανάλυσης για την ομοφυλοφιλία, στα «ιδρυτικά» κείμενα της. Ωστόσο, όσα ακολούθησαν στους ψυχαναλυτικούς κύκλους και θεσμούς, διαφοροποιήθηκαν κατά πολύ και αντιμετώπισαν την ομοφυλοφιλία είτε ως σεξουαλική διαταραχή είτε ακόμα και ως διαταραχή προσωπικότητας. Κάποιοι ψυχαναλυτές μάλιστα προσπάθησαν να θεραπεύσουν την ομοφυλοφιλία, ένας από αυτούς είναι ο πολύ γνωστός Charles Socarides.

Ο David Schneider στο έργο του *“American Kinship: A cultural account”* προσπαθεί να ασκήσει κριτική στην κυριαρχία της αιματοσυγγένειας και της σεξουαλικής επαφής με σκοπό την

αναπαραγωγή, λέγοντας πως πρόκειται για ένα σχήμα που έχει επικρατήσει στη Δύση: έχοντας δεχτεί τη κριτική αυτή, δε θα μπορούσαμε να δούμε τις διαστροφές ή τις παραφυλίες ως πρακτικές που ξεφεύγουν από το σχήμα της αναπαραγωγής. Αν και ο Schneider έστρεψε σε πολύ μεγάλο βαθμό τη κριτική εναντίον προηγούμενων κειμένων της ανθρωπολογίας της συγγένειας, εμείς μπορούμε να δούμε μία σύνδεση της κριτικής του με το πώς γίνεται κατανοητή η φυσιολογική σεξουαλικότητα στη ψυχιατρική και τη ψυχολογία.

Η πρόταση ή υπόθεση που μπορούμε να κάνουμε εδώ αφορά την περιθωριοποίηση κάποιων μορφών σεξουαλικότητας μέσα από τους κλάδους ψυχικής υγείας. Πρόκειται μάλλον για μία περιθωριοποίηση που δεν ξεφεύγει από αυτό που ο Foucault περιγράφει ως βιοπολιτική στην *ιστορία της σεξουαλικότητας*. Αν και ο Foucault δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην παραγωγική διάσταση της εξουσίας, εντοπίζει κάποιες φάσεις περιθωριοποίησης που προηγούνται της συγκρότησης μίας υποκειμενικότητας (συγκεκριμένα δίνει το παράδειγμα της ομοφυλοφιλίας).

Οι χρόνοι εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το κοινωνικό πλαίσιο κάθε φορά: θα μπορούσαμε να δούμε τις παραφυλίες ή τις «περιφερειακές σεξουαλικότητες» που αναφέρει ο Foucault ως περιθωριοποιημένες και παθολογικοποιημένες από τον ψυχιατρικό λόγο; Σε αυτό το σημείο ακριβώς μπορούμε να σταθούμε για να καταλάβουμε ποιες διαδικασίες έχουν προκαλέσει μετασχηματισμούς και έχουν διαφοροποιήσει όψεις του λόγου αυτού σήμερα θεωρώντας κάποιες παραφυλίες απλά ως αποκλίσεις ενώ άλλες ως διαταραχές.

Το αμερικάνικο σύστημα ταξινόμησης των διαταραχών, DSM (Diagnostic and Statistical Manual, 1952), ομαδοποίησε την ομοφυλοφιλία το 1952 ως «σεξουαλική απόκλιση». Το 1968 στη δεύτερη του έκδοση το ίδιο εγχειρίδιο κατηγοριοποιεί τις σεξουαλικές αποκλίσεις και την ομοφυλοφιλία ως ξεχωριστή ομάδα διαταραχών προσωπικότητας. Το 1973 η ομοφυλοφιλία αφαιρείται από τη τρίτη έκδοση του DSM και στη θέση της μπαίνει μία πιο αόριστη κατηγορία «διατάραξης του σεξουαλικού προσανατολισμού» ενώ στην ίδια έκδοση αναθεωρείται η ενότητα των σεξουαλικών διαταραχών το 1980 και δημιουργούνται οι διαταραχές ταυτότητας φύλου και η

«εγώ-δυστονική ομοφυλοφιλία».

Η εισαγωγή και η αφαίρεση κατηγοριών συνεχίζεται, και στην αναθεωρημένη έκδοση του DSM III του 1987 αφαιρείται εντελώς οποιαδήποτε αναφορά στην ομοφυλοφιλία ενώ διαταραχές θεωρούνται πλέον οι «παραφιλίες» και οι «σεξουαλικές δυσλειτουργίες». Η τέταρτη και τελευταία έκδοσή του εγχειριδίου επίσης δεν περιλαμβάνει αναφορά σε «ομοφυλοφιλία» αλλά μία γενική κατηγορία των «σεξουαλικών διαταραχών και των διαταραχών ταυτότητας φύλου», όπου περιλαμβάνεται η διαφυλικότητα, ο φετιχισμός, ο σαδομαζοχισμός και πολλές άλλες κατηγορίες. (<http://www.aglp.org/gap/timeline.htm>).

Επαγγέλματα ψυχικής υγείας και διεμφυλικότητα : μεταβολές, διαφοροποιήσεις και μετασχηματισμοί

Στην ενότητα αυτή της εργασίας, θα μελετήσουμε μία σειρά από (σχετικά πρόσφατες) αλλαγές στο τρόπο ταξινόμησης των διαταραχών. Εάν η ομοφυλοφιλία ήταν η πρώτη κατηγορία που αφαιρέθηκε από τα συστήματα ταξινόμησης των εθνικών και παγκόσμιων εταιρειών των επαγγελματιών ψυχικής υγείας, φαίνεται πως οι «παραφιλίες» και η διεμφυλικότητα αρχίζουν να περνούν εν μέρει στη σφαίρα του διανοητού για τους κλάδους αυτούς. Φυσικά εδώ δε θέλουμε να υποστηρίξουμε πως η περιθωριοποίηση κάποιων φασμάτων σεξουαλικότητας και έμφυλης ταυτότητας σταμάτησε, η δεν επηρεάζεται από κανονικότητες και σχέσεις εξουσίας, αλλά να καταλάβουμε το πλαίσιο των μετασχηματισμών που εμφανίζονται με ένα σποραδικό τρόπο σε διάφορες περιοχές του κόσμου.

Όταν μιλάμε για σποραδικό τρόπο, ουσιαστικά αναφερόμαστε στην μη συνεχή και μη πλειοψηφική παρουσία των σεξουαλικών αυτών πρακτικών ή και τη μη επικράτηση τους. Ο λόγος αυτής της αποσπασματικής εμφάνισης και της μη επικράτησής τους σχετίζεται ακριβώς με

το γεγονός ότι ξεφεύγουν από το σύστημα της μονογαμικής ετεροφυλοφιλικής ένωσης των γεννητικών οργάνων (με σκοπό κυρίως την αναπαραγωγή) ενώ γίνονται κατανοητές περισσότερο ως κίνδυνος για αυτό.

Για να εξετάσουμε τους μετασχηματισμούς αυτούς, θα πρέπει επιπλέον να μιλήσουμε για τις αντιφάσεις των ταξινομικών συστημάτων που οδήγησαν σε αμφισβήτηση τις κατηγορίες που αυτά δημιούργησαν. Πολλές φορές οι αντιφάσεις αυτές αποκρύπτουν κανονιστικές αντιλήψεις βαθιά ριζωμένες από τους επαγγελματίες των κλάδων ψυχικής υγείας. Ξεκινώντας με την αλλαγή της στάσης των κλάδων αυτών απέναντι στη διεμφυλικότητα και τη διαφυλικότητα, μπορούμε να δούμε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα.

Τόσο το εγχειρίδιο του Αμερικάνικου ψυχιατρικού συλλόγου (DSM) όσο και αυτό του παγκόσμιου οργανισμού υγείας (ICD) περιλαμβάνουν τη λεγόμενη «διαταραχή ταυτότητας φύλου» (Gender Identity Disorder). Μία πιο ξεχωριστή κατηγορία της διαταραχής αυτής σύμφωνα με τα ταξινομικά συστήματα αυτά είναι η διαταραχή ταυτότητας φύλου της παιδικής ηλικίας. Η περίπτωση του GID της παιδικής ηλικίας είναι από τις πιο χαρακτηριστικές ενδείξεις για το πως καθορίζονται από πλειοψηφίες και κανονικότητες τα κριτήρια για να ενταχθούν κάποιες συμπεριφορές στα εγχειρίδια ταξινόμησης της ψυχοπαθολογίας.

Σύμφωνα με το ICD-10 τα συμπτώματα της παιδικής ηλικίας είναι η δυσφορία για το (ανατομικό) φύλο, η επίμονη θέληση να φορεθούν τα ρούχα του «αντίθετου» φύλου και να υιοθετηθούν οι δραστηριότητες του. Η βασική διαχωριστική με το GID των ενηλίκων είναι η εμφάνιση πριν την εφηβεία: έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον το ότι οι οδηγίες για τη διάγνωση του GID της παιδικής ηλικίας στο ICD-10 αναφέρονται στο πόσο προσεχτικοί πρέπει να είναι οι επαγγελματίες ώστε να μη θεωρήσουν μη πολιτισμικά άτυπες συμπεριφορές φύλου των παιδιών ως τη διαταραχή, σαν να υπάρχει ένας βαθύτερος πυρήνας του παιδιού που την συγκροτεί (ενν. τη διαταραχή).

Από τη σκοπιά της κοινωνικής θεωρίας και της ανθρωπολογίας έχουν γραφτεί πάρα πολλά

για το πώς τα υλικά σώματα γεννιούνται και διαμορφώνονται εντός συγκεκριμένων κάθε φορά λόγων και πολιτισμικών συστημάτων, ωστόσο στη περίπτωση αυτής της διαταραχής υπάρχουν πολύ περισσότερα στοιχεία που πρέπει να προσέξουμε.

Το 2008 εκδίδεται το «εγχειρίδιο των σεξουαλικών διαταραχών και των διαταραχών ταυτότητας φύλου» (Incrocci & Rowland, *Handbook of sexual and gender identity disorders*) , ένα βιβλίο γραμμένο από σεξολόγους, εγκληματολόγους, γιατρούς, κλινικούς ψυχολόγους και ψυχιάτρους, όπου προτείνονται αιτιολογίες των παθολογιών, ιατρικά πρωτόκολλα και «τρόποι αντιμετώπισης». Αν και προφανώς σε αυτήν την εργασία τα περισσότερα από όσα γράφονται και προτείνονται στο συγκεκριμένο εγχειρίδιο δεν είναι αποδεκτά, μπορούμε να αξιοποιηθούν κάποιες πληροφορίες που αυτό δίνει. Το κεφάλαιο που αφορά τις διαταραχές φύλου ξεκινά με μία εκτεταμένη αναφορά στον ερμαφροδιτισμό και πολύ σωστά αναφέρει πως ο βιολογικός ορισμός του φύλου είναι ιδιαίτερα πολύπλοκος και γίνεται σε πολλά επίπεδα.

Η πολυπλοκότητα αυτή έχει να κάνει όχι με «φυσικά» γεγονότα του σώματος, αλλά με το πώς οι διάφορες όψεις του βιολογικού τοποθετούνται μέσα στο πολιτισμό. Η Anne Fausto Sterling δίνει στο βιβλίο της «*Sexing The Body*» (2000) ένα πολύ καλό παράδειγμα για τον βιολογικό ορισμό του φύλου βάσει των εξωτερικών γεννητικών οργάνων, όπου ανάλογα με το πόσα εκατοστά μετριέται η κλειτορίδα-πέος ορίζεται το φύλο του παιδιού ενώ υπάρχει ένα «κενό» ή ένα φάσμα που δεν ταξινομείται ούτε ως αρσενικό ούτε ως θηλυκό.

Παραβλέποντας τα βιολογικά δεδομένα στα οποία αναφέρεται το εγχειρίδιο των Incrocci και Rowland, θα εστιάσουμε στα λεγόμενα follow-up, τις επαφές που έχουν δηλαδή οι επαγγελματίες κάποιους μήνες ή χρόνια αργότερα, με τα παιδιά που είχαν διαγνωστεί με GID. Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να δούμε πως στις μελέτες αυτές καταγράφεται ο σεξουαλικός προσανατολισμός των παιδιών ένα διάστημα μετά την εμφάνιση της διαταραχής και πώς ένας μεγάλο μέρος των ατόμων αυτοπροσδιορίζονται ως ομοφυλόφιλοι και ομοφυλόφιλες, σύμφωνα με στατιστικές έρευνες.

Θα μπορούσαμε να γράψουμε ένα ολόκληρο κεφάλαιο για τη χρήση της στατιστικής στις

κοινωνικές επιστήμες και στην ιατρική, αλλά αυτό θα αποτελούσε ένα ξεχωριστό θέμα. Είναι γνωστή η κριτική που έχει ασκηθεί από όσους χρησιμοποιούν ποιοτικές μεθοδολογίες στις έρευνες τους. Η στατιστική πολλές φορές αποτυπώνει τις πλειοψηφίες, αδιαφορώντας τόσο για τις μειοψηφίες, όσο και για το τι χάνει ανάμεσα στις ερωτήσεις των ερωτηματολογίων. Ταυτόχρονα εξαφανίζονται οι υποκειμενικές αφηγήσεις και παγιώνονται κάποια δεδομένα ως σταθερά ενώ είναι αποτελέσματα άλλων διαδικασιών. οι μεγάλοι αριθμοί έχουν τη τάση να παραβλέπουν το μερικό και το τοπικό². Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία εδώ είναι πως έχει αναπτυχθεί μια έντονη κριτική στην ίδια την ύπαρξη της κατηγορίας της «διαταραχή ταυτότητας φύλου της παιδικής ηλικίας» καθώς ουσιαστικά πρόκειται για στατιστική «πρόγνωση» της ομοφυλοφιλίας την ίδια στιγμή που η ομοφυλοφιλία δεν θεωρείται διαταραχή (!) .

Φυσικά το ζήτημα της ταυτότητας φύλου δεν εξαντλείται εδώ καθώς υπάρχουν πολλές διαφορετικές μορφές εμφάνισης της «διαταραχής» που κάποιες φορές θεωρούνται πως ανήκουν στο φάσμα της ψύχωσης, (όταν ένα αγόρι πιστεύει πως θα αναπτύξει στήθος ή ένα κορίτσι πως θα αναπτύξει πέος) όμως δε θα δώσουμε έμφαση σε αυτή την όψη της αντιπαράθεσης. Σύμφωνα με τους Inrocci & Rowland που έχουν γράψει το εγχειρίδιο αυτό, συνήθως χρησιμοποιούνται πέντε επιχειρήματα ή λογικές για τη παρέμβαση στη «διαταραχή» αυτή. Οι δύο από αυτές τις λογικές/επιχειρήματα είναι η πρόληψη (κατά) του «τρανσεξουαλισμού» στην ενήλικη ζωή όπως και η πρόληψη ώστε το παιδί να μη γίνει ομοφυλόφιλος ή ομοφυλόφιλη. Οι συγγραφείς ασκούν κριτική στο επιχείρημα της πρόληψης της ομοφυλοφιλίας αλλά θεωρούν σημαντικό να υπάρξει πρόληψη του τρανσεξουαλισμού.

Σε τι συνίσταται, όμως, αυτό που ονομάζουν οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας «τρανσεξουαλισμός», (ή διαταραχή ταυτότητας φύλου στους ενήλικες) και πως διαχωρίζεται από «κλινικές οντότητες» όπως η «παρενδυσία». Φαίνεται πως ένα τεράστιο μέρος της

2 Οι Deleuze και Guattari στο «Αντι-Οιδίπους» αναφέρονται στον ορισμό των φύλων και στη σχέση τους με τους μεγάλους αριθμούς (γραμμομοριακό ασυνείδητο) όπου θεωρούν πως στατιστικά υπάρχουν δύο φύλα όμως αυτό είναι κάτι που μπορεί να ανατραπεί τοπικά (μοριακό ασυνείδητο)

φαινομενολογίας των συμπτωμάτων των διαταραχών ταυτότητας φύλου είναι απλά αποτέλεσμα του πολιτισμικού πλαισίου. Ο τρόπος ερμηνείας των «συμπτωμάτων» είναι κρίσιμος σε αυτό το σημείο, καθώς δε μπορεί να ξεφύγει από ήδη υπαρκτές συγκρούσεις ανάμεσα στη ψυχιατρική και τη φεμινιστική θεωρία αλλά και από πολύ σημαντικές θεωρητικές τομές σε σχέση με το φύλο και τη σεξουαλικότητα που προκύπτουν από τις μελέτες της κοινωνικής ανθρωπολογίας και από άλλα πεδία.

Πριν καν ξεκινήσουμε τη συζήτηση για το εάν πρέπει να υπάρχει «πρόληψη του τρανσεξουαλισμού» πρέπει να στραφούμε τόσο στις διάφορες εκδοχές της φεμινιστικής θεωρίας όσο και σε επιτόπιες έρευνες που δείχνουν δυνητικά ποικίλους τρόπους συγκρότησης της έμφυλης ταυτότητας (του ανδρισμού και της θηλυκότητας). Φαίνεται πως υπάρχει τόσο στο εσωτερικό της βιολογίας και της ιατρικής ένα ρεύμα που μιλάει για επινόηση του φύλου- όχι με την έννοια της μη ύπαρξης κάποιων βιολογικών διαφορών αλλά με τον ορισμό του περισσότερο ως φάσμα- όσο και στη queer θεωρία, μία αμφισβήτηση του διαχωρισμού αρσενικού/θηλυκού και της σταθερής σύνδεσης της ανατομίας με το κοινωνικό φύλο και τη σεξουαλικότητα .

Εάν δεχτούμε τους βασικούς συλλογισμούς αυτών των ρευμάτων σκέψης τότε φαίνεται πως ανατρέπονται τόσο ο τρόπος ταξινόμησης των μη πλειοψηφικών ταυτοτήτων φύλου, που στην ουσία είναι ολόκληρα φάσματα από πρακτικές και όχι παγιωμένες και ενιαίες ταυτότητες όσο και ο τρόπος που διατυπώνονται τα («επιστημονικά») ερωτήματα. Για παράδειγμα τι ακριβώς είναι αυτό που κάνει το ντύσιμο με τα ρούχα του «άλλου φύλου» παθολογικό στη παρενδυσία και γιατί αντίστοιχα η υιοθέτηση του ρόλου του στη περίπτωση του «τρανσεξουαλισμού» θεωρείται «διαταραχή».

Πριν δώσουμε την απάντηση θα πρέπει να αναγνωρίσουμε πως συχνά τα άτομα που θέλουν να κάνουν μετάβαση στο άλλο φύλο, έχουν αυτό που ονομάζεται «δυσφορία φύλου», το οποίο ουσιαστικά είναι συναίσθημα έντονου άγχους για τα εξωτερικά γεννητικά τους όργανα. Ωστόσο ακόμα και αν δεχτούμε τη δυσφορία του φύλου ως κλινική οντότητα, είναι δύσκολο να γίνει

κατανοητή η πρόληψη της αλλαγής του φύλου. Εδώ ακριβώς φαίνονται οι σχέσεις εξουσίας και οι κανονικότητες που διαπερνούν αλλά και συγκροτούν τους κλάδους ψυχικής υγείας και τα ταξινομικά τους συστήματα, καθώς θεωρούν την φυλομετάβαση ως την «τελευταία λύση» στη ζωή ενός διεμφυλικού ατόμου.

Επιπλέον, τα δύο σημαντικά ταξινομικά συστήματα DSM (IV-R) και ICD- 10 αναφέρουν αναλυτικά σε κάθε κατηγορία, πως ο τρανσεξουαλισμός θεωρείται παθολογικός μόνο εάν προκαλεί δυσφορία ή προβλήματα στις κοινωνικές σχέσεις του ατόμου, χωρίς να αναδεικνύεται από πού προκύπτει η δυσφορία και τα προβλήματα αυτά. Προφανώς συνυπολογίζεται η υποκειμενική εμπειρία του ατόμου, όμως δεν μπαίνουν στο προβληματισμό να εξηγήσουν το πως παράγεται η υποκειμενική αυτή δυσφορία. Στο ψυχαναλυτικής προσέγγισης διαγνωστικό εγχειρίδιο PDM (psychodynamic diagnostic manual) φαίνεται μία κάπως διαφοροποιημένη προσέγγιση. Στα κλινικά παραδείγματα των διαγνωστικών κριτηρίων αναφέρεται η εξής ιστορία.

«Ένας 46 χρόνος ηλεκτρολόγος μηχανικός είχε μία μακρόχρονη ιστορία ζωής γεμάτη από επεισόδια κατάθλιψης και αλκοολισμού. Η εδώ και 16 χρόνια γυναίκα του τον άφησε δύο χρόνια πριν δύο χρόνια. Καραφλός, κοντόχοντρος και πολύ γυμνασμένος. Δούλευε σε βομβαρδιστικό αεροπλάνο σε ένα πρόσφατο πόλεμο και απολάμβανε να βλέπει τη καταστροφή κάτω, αφού έριχνε τις βόμβες. Τώρα ένιωθε ότι ήταν η πρώτη φορά που θα έπρεπε να υποστηρίξει τη γυναικεία του «περσόνα», μία γυναίκα που θα μπορούσε να λάβει τη φροντίδα που ένιωθε ότι αποκλείεται από την ανδρική του παρουσίαση. Εξήγησε ότι δεν είχε ενδιαφέρον για έναν ερωτικό σύντροφο που να είναι άνδρας, αλλά πως μόνο ως ο αυθεντικός γυναικείος εαυτός του θα μπορούσε να φανταστεί μία πολύ στενή σχέση με μία γυναίκα σύντροφο. Άρχισε να ζει ως γυναίκα όχι μόνο τα σαββατοκύριακα όπως έκανε πριν, αλλά επίσης και μετά τη δουλειά. Έκανε ηλεκτρόλυση (πιθανώς εννοείται για τις τρίχες του σώματος) και πήρε ορμόνες ώστε να αναπτύξει στήθος αλλά δε προχώρησε σε εγχείριση αλλαγής φύλου. Η κατάθλιψη του επιδεινώθηκε και σταμάτησε να πίνει. Ξεκίνησε παραμελημένες για καιρό ιατρικές και οδοντιατρικές θεραπείες. Παραιτήθηκε από τη δουλειά του και άρχισε να

εργάζεται ως γραμματέας. Είχε μερικές σύντομες ερωτικές σχέσεις με γυναίκες. Από την ηλικία των 50 μέχρι το θάνατο του στα 68 έζησε μία σταθερή και ικανοποιητική ζωή ως γυναίκα.

Ο άνδρας αυτός δεν είχε ενδείξεις σχιζοφρένειας ή άλλης παραδοσιακά διαγνωσμένης ψυχωτικής διαταραχής. Ήταν αποφασισμένος να αλλάξει το σώμα του ώστε να επιτύχει τη συμφωνία με μια εσωτερική εμπειρία πολύ μεγάλης έντασης. Ενώ το ίδιο κίνητρο εντοπίζεται στις γυναίκες που θέλουν να κάνουν αλλαγή φύλου, οι σχέσεις φαίνεται να παίζουν σημαντικότερο ρόλο στις αποφάσεις τους.»

(*Psychodynamic Diagnostic Manual*, σελ.131-132)

Φαίνεται πως το παραπάνω απόσπασμα μας δίνει μία σειρά από στοιχεία προς ανάλυση. Το πρώτο που έχει ενδιαφέρον να αναφέρουμε είναι το ότι χρησιμοποιείται το αρσενικό γένος στη γλώσσα ακόμα και όταν το απόσπασμα αφορά τις περιόδους που ζούσε ως γυναίκα. Τελικά πάλι οδηγούμαστε στο ερώτημα του ποιος είναι πραγματικός άνδρας ή γυναίκα και ποια στοιχεία το ορίζουν αυτό. Φαίνεται πως εδώ για τους συγγραφείς του εγχειριδίου το φύλο παραμένει ανδρικό.

Ένα δεύτερο σημείο είναι αυτό της συμπτωματολογίας. Ενώ λοιπόν έχουμε τις διαταραχές ταυτότητας φύλου ως κλινική κατηγορία ή οντότητα, στο συγκεκριμένο παράδειγμα βλέπουμε «υποχώρηση των συμπτωμάτων» όταν γίνεται η μετάβαση που θέλει το άτομο. Φυσικά δε θα πρέπει να υπεραπλουστεύσουμε τις διασταυρώσεις και τις αλληλοσυγκροτήσεις κοινωνικών και ψυχικών γεγονότων και διαδικασιών, αλλά βλέπουμε πως το κοινωνικό γίνεται ψυχικό και πως οι νόρμες μορφοποιούν «κλινικές οντότητες». Στη συγκεκριμένη περίπτωση αναφέρεται πως το άτομο είχε μία επιδείνωση της κατάθλιψης ενώ ταυτόχρονα σταμάτησε να πίνει. Στη συνέχεια όμως υπάρχει η αναφορά σε «μία σταθερή και ικανοποιητική ζωή» του ατόμου μέχρι το θάνατο του.

Ωστόσο υπάρχουν κάποιες όψεις που έχουν να κάνουν με τη καταπίεση στο συγκεκριμένο παράδειγμα: το ότι ο τρανσεξουαλισμός θεωρείται παθολογία αλλά και το ίδιο το γεγονός του ότι

η μετάβαση στο άλλο φύλο φαίνεται να καταργεί έναν απόλυτο διαχωρισμό αρσενικού/ θηλυκού (για να την επανασυγκροτήσει σε κάποιες περιπτώσεις) δείχνουν μία μορφή περιθωριοποίησης και εκτοπισμού που έχουν να κάνουν με το τι θεωρείται πολιτισμικά δυνατό βάσει των πολιτισμικών κατηγοριοποιήσεων όπως καθορίζονται στο χώρο και στο χρόνο.

Ταυτόχρονα όμως οι σχέσεις εξουσίας ορίζουν κατά μία έννοια και το πώς πρέπει να είσαι : στο παράδειγμα που αναλύουμε, για να γίνεις γυναίκα πρέπει να μπει σε μία σειρά από διαδικασίες όσον αφορά την εξωτερική σου εμφάνιση. Επιπλέον, οι παραγωγικές όψεις της εξουσίας θα μπορούσαν να έχουν σχέση με το ίδιο το δίπολο αρσενικό/θηλυκό, με τη παραγωγή της επιθυμίας και της «ταυτότητας φύλου» καθώς οι προσταγές του πώς να είσαι ως άνδρας ή γυναίκα δυσκολεύουν την κίνηση προς το «άλλο φύλο» και τις συμπεριφορές που ταξινομούνται ως χαρακτηριστικές του. Η αναγνώριση της περιθωριοποίησης, των σχέσεων εξουσίας και των κανονικοτήτων, δεν έχει σκοπό να δώσει μία εικόνα της κοινωνίας και του πολιτισμού που να είναι στατική καθώς την ίδια στιγμή φαίνεται πως εμφανίζονται (και πάντα υπήρχαν) μετασχηματισμοί και διαφοροποιήσεις, μερικές από τις οποίες θα αναφέρουμε παρακάτω.

Όμως, υπάρχει ένα ακόμα πολύ ενδιαφέρον σημείο στο παραπάνω απόσπασμα που αφορά την ασυνέχεια ανατομίας, φύλου και σεξουαλικότητας, για τη μη- σταθερή σύνδεση των οποίων μιλάει μεταξύ άλλων και η Judith Butler σε αρκετά από τα βιβλία της όπως, το «*Gender Trouble*» (1990). Πιο συγκεκριμένα η Butler προσπαθεί να ασκήσει κριτική σε μία αντίληψη συνέχειας της ανατομίας με τα κοινωνικό φύλο και την σεξουαλικότητα (ως σεξουαλική επιλογή): Για παράδειγμα σύμφωνα με την αντίληψη που πιστεύει στην ενότητα αυτών των όρων τα ανδρικά γεννητικά όργανα συνδέονται με μία αρρενωπή συμπεριφορά (και το αντίστοιχο ντύσιμο) καθώς και με την επιθυμία για γυναίκες. Αντίθετα η Butler εκτός του ότι θεωρεί ήδη το βιολογικό φύλο (το οποίο θεωρείται κάτι φυσικό) ως μία κοινωνική και πολιτική κατηγορία που έχει επενδυθεί ως έννοια από διάφορους λόγους, αναδεικνύει τις ρήξεις που μπορεί υπάρχουν σε αυτή την υποτιθέμενη σύνδεση αυτών των όρων.

Όπως βλέπουμε η πενηντάχρονη γυναίκα δεν επιθυμεί άνδρες αλλά γυναίκες, ενώ συνδέει μία γυναικεία εμφάνιση με την επιθυμία της. Εδώ αρχίζει και μπαίνει το ερώτημα όχι μόνο για το τι σημαίνει άντρας και τί γυναίκα αλλά και το τί σημαίνει τελικά ετεροφυλοφιλία και ομοφυλοφιλία. Εάν το «περιστατικό» του αποσπάσματος θεωρηθεί τελικά άνδρας επειδή ανατομικά ήταν άνδρας και εάν η μετάβαση στο γυναικείο φύλο θεωρηθεί απλά επέμβαση πάνω σε κάτι φυσικό, τότε θα μπορούσαμε να πούμε πως ήταν ετεροφυλόφιλος, έχοντας σχέσεις με γυναίκες. Εάν όμως λάβουμε υπόψη τον αυτό-προσδιορισμό της ,τότε θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για λεσβιακές σχέσεις.

Τα παραπάνω παραδείγματα τα δώσαμε όχι για να βρούμε τη «πραγματική φύση» του ατόμου αλλά για να δείξουμε το πώς το πλαίσιο ορίζει το τι ταξινομείται κάθε φορά ως ανδρικό, γυναικείο, ομοφυλόφιλο ή ετεροφυλόφιλο αλλά και πως οι έννοιες αυτές είναι συνεχώς υπό διαπραγμάτευση. Βέβαια πολλές φορές οι ίδιες οι πολιτικές της ταυτότητας είναι ουσιοκρατικές και αναγνωρίζουν μία συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων η οποία έχει αιτήματα σχετικά με το φύλο και τη σεξουαλικότητα ενώ και σε θεωρητικό επίπεδο συλλαμβάνουν μία πιο σταθερή έννοια του υποκειμένου. Τέλος στο ίδιο κείμενο εντοπίζουμε κάποια χαρακτηριστικά που αποδίδονται στους άνδρες και τις γυναίκες από τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας: φαίνεται ,για παράδειγμα, να θεωρείται δεδομένο πως οι γυναίκες έχουν περισσότερη σχέση με τη φροντίδα και με τη συγκρότηση σχέσεων σε σχέση με τους άνδρες.

Αν και το συγκεκριμένο εγχειρίδιο αποτελεί προσπάθεια μίας διαφοροποιημένης ταξινόμηση σε σχέση με τα συστήματα DSM και ICD, καθώς αποτελεί μία ψυχαναλυτική κατηγοριοποίηση και αναγνωρίζει φάσματα και όχι απλά κατηγορίες συμπτωμάτων, δε μπορούμε να μην αναγνωρίσουμε πως ταυτόχρονα δεν ξεφεύγει εντελώς από τις κανονικότητες που συγκροτούν τις άλλες ταξινομήσεις.

Μέχρι αυτό το σημείο της εργασίας είδαμε το πώς οι κατηγορίες της διαταραχής ταυτότητας φύλου «κατασκευάζονται» μέσα από τη φυσικοποίηση του αρσενικού και του θηλυκού και μέσα

από λόγους που θεωρούν δεδομένη την ύπαρξη ενός αυθεντικού άντρα και μίας αυθεντικής γυναίκας. Ωστόσο θα έπρεπε να εξετάσουμε τους (πρόσφατους) μετασχηματισμούς σχετικά με το πώς γίνεται αντιληπτή η φυλόμετάβαση, μετασχηματισμούς που συνήθως είναι ευρύτεροι και αφορούν το φύλο και τη σεξουαλικότητα γενικά.

Η ίδια η αποδοχή της υποχώρησης των συμπτωμάτων και η αναγνώριση μίας σταθερής και ικανοποιητικής ζωής αποτελούν εν μέρει διεύρυνση αυτού που θεωρείται διανοητό κοινωνικά, ενώ συμβαίνει από επιστημονικούς κλάδους οι οποίοι έχουν μία κατεξοχήν ταξινομητική προσέγγιση με βάση τα συμπτώματα. Ακόμα και στα ταξινομικά συστήματα DSM και ICD, η προσθήκη που αναφέρει πως η διαταραχή ταυτότητας φύλου θεωρείται παθολογική μόνο όταν προκαλεί δυσφορία και προβλήματα στις κοινωνικές σχέσεις, κατά μία έννοια μεταφέρει το πρόβλημα στη κοινωνία, χωρίς όμως να το παραδέχεται αφού δεν συνυπολογίζει τη δυσφορία του ατόμου που μπορεί να παράγεται από την περιθωριοποίηση.

Όμως τα διάφορα ταξινομικά συστήματα ήδη παρουσιάζουν αλλαγές. Η πρώτη από αυτές τις αλλαγές εντοπίζεται στο γεγονός πως το εθνικό σύστημα υγείας της Βρετανίας δεν κατηγοριοποιεί τη διεμφυλικότητα ως παθολογία. Στην ιστοσελίδα του υπουργείου δικαιοσύνης της Αγγλίας αναφέρεται ρητά σε μία κυβερνητική οδηγία πως η διεμφυλικότητα «μόνη της» δεν είναι ψυχιατρική διαταραχή.

(<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/constitution/transsex/policy.htm>).

Φυσικά εδώ δε μιλάμε για ένα (πολιτικά καθορισμένο) σχήμα συντηρητισμού- προόδου, ούτε για μία αντικειμενική τοποθέτηση των κρατικών και ιατρικών γραφειοκρατιών που αποφάσισαν ορθολογικά, αφού κατάλαβαν πως πρέπει να ζούμε σε ένα ανεκτικό περιβάλλον, καθώς τέτοιοι μετασχηματισμοί πρέπει να αναγνωστούν μέσα από παρεμβάσεις κινημάτων φύλου και μέσα από άλλες κοινωνικές μεταβολές οι οποίες διευρύνουν (η συρρικνώνουν υπό συνθήκες) το πεδίο ανάδυσης στο δημόσιο χώρο, κάποιων φασμάτων φύλου και σεξουαλικότητας.

Ταυτόχρονα όμως ενσωματώνοντας κάποιες μορφές ύπαρξης της σεξουαλικότητας, αποκλείουν κάτι άλλο, όπως για παράδειγμα στην Αγγλία, στην ίδια οδηγία η παρενδυσία παραμένει ως παραφιλία και άρα ως «ψυχιατρική διαταραχή».

Ένα δεύτερο παράδειγμα, είναι το γεγονός της αφαίρεσης της διαφυλικότητας από το ψυχιατρικό σύστημα ταξινόμησης της Γαλλίας το 2009. Στις ΗΠΑ έγινε μία προσπάθεια κριτικής της ταξινόμησης της διεμφυλικότητας ως διαταραχή από τους «GID reform advocates» (<http://www.gidreform.org>) και οι οποίοι προσπάθησαν να ασκήσουν πίεση ώστε να αφαιρεθεί η κατηγορία GID από τη πέμπτη έκδοση του DSM η οποία ετοιμάζεται να εκδοθεί. Για τα κινήματα των σεξουαλικών ελευθεριών θα αναφερθούν κάποια πράγματα λίγο παρακάτω

Οι «παραφιλίες» και οι «παραφυλικές» διαταραχές

«Η ομάδα του DSM-V έφτασε σε συναίνεση πως οι παραφιλίες από μόνες τους δεν είναι ψυχιατρικές διαταραχές... Μία παραφιλία από μόνη της δεν δικαιολογεί ψυχιατρική παρέμβαση»

Ομάδα εργασίας του DSM-V για τις παραφιλίες

Η δεύτερη μεγάλη κατηγορία των σεξουαλικών διαταραχών στα ψυχιατρικά συστήματα ταξινόμησης είναι οι λεγόμενες παραφιλίες που περιλαμβάνουν το σαδισμό, το μαζοχισμό, το φετιχισμό, τη κτηνοβασία, τη παιδοφιλία, την ουροφιλία, την κοπρολαγνεία, τη νεκροφιλία, την έλξη από ένα μέρος του σώματος, τη τηλεφωνική σκατολογία και διάφορες άλλες σεξουαλικότητες που είναι σχεδόν αναρίθμητες. Στο δεύτερο αυτό μέρος της εργασίας, θα προσπαθήσουμε να δούμε τις διαδικασίες μέσα από τις οποίες οι σεξουαλικότητες αυτές πέρασαν στη σφαίρα του παθολογικού καθώς και τις συγκρούσεις, τις αλλαγές και τις διαφοροποιήσεις σχετικά με το εάν πράγματι αποτελούν ψυχοπαθολογία.

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να εξετάσουμε τις λεγόμενες «παραφιλίες» για δύο λόγους. Πρώτον λόγω των τεράστιων αλλαγών στο λεγόμενο δυτικό κόσμο και την εμφάνιση ενός πολύ μεγάλου αριθμού ανθρώπων που σχετίζεται με αυτές τις σεξουαλικές πρακτικές: από τη τεράστια πορνογραφική βιομηχανία και την αγορά φετιχιστικών ρούχων και αντικειμένων μέχρι τη δημιουργία σεξουαλικών ομίλων και την ένταξη της συζήτησης για τις σαδομαζοχιστικές πρακτικές σε πολιτικοποιημένες ομάδες φύλου, φαίνεται πως έχει γίνει μία περιορισμένη είσοδος των πρακτικών αυτών στο δημόσιο χώρο, ενώ ταυτόχρονα μία διεύρυνση του αριθμού των ανθρώπων που έχουν σχέση με αυτές στον ιδιωτικό χώρο.

Οι παραφιλίες, που όπως είδαμε στην φρουδική ψυχανάλυση σχετίζονται με τη πολύμορφη *διστραμμένη προδιάθεση*- που θεωρείται καθολική, και που στη λακανική ψυχανάλυση σχετίζονται με τη δομή της διαστροφής, πιθανόν περιλαμβάνουν ως κατηγορία εντελώς διαφορετικής τάξης σεξουαλικές πρακτικές και ταυτότητες. Για παράδειγμα ο σαδομαζοχισμός μπορεί να περιλαμβάνει από ένα παιχνίδι ρόλων μεταξύ των ερωτικών συντρόφων μέχρι το κόψιμο ενός μέλους του σώματος, τουλάχιστον μέσα από τους διάφορους ορισμούς που του αποδίδονται, ενώ σπάνια γίνεται σαφής η διάκριση μεταξύ ψυχολογικού και σεξουαλικού σαδισμού και μαζοχισμού. Ταυτόχρονα θα πρέπει να εξετάσουμε την ειδική ορολογία που αναπτύσσεται από τις κοινότητες που υιοθετούν τις πρακτικές αυτές και η οποία πολλές φορές διαφοροποιείται από την αντίστοιχη ψυχιατρική (πχ sm πρακτικές για το σαδομαζοχισμό)

Προσπαθώντας να προσεγγίσουμε το ζήτημα της κατηγοριοποίησης των «παραφιλιών» μπορούμε να ξεκινήσουμε από το σύγχρονο παράδειγμα της αντιπαράθεσης για το νέο ταξινομικό σύστημα του Αμερικάνικου Ψυχιατρικού συλλόγου DSM-V, όπου η ομάδα για τις σεξουαλικές διαταραχές (DSM 5 task force) προτείνει να υπάρξει ένας διαχωρισμός ανάμεσα σε «παραφιλίες» από τη μία και σε «παραφιλικές διαταραχές» από την άλλη. Η πρώτη ομάδα απλά θα περιλαμβάνει ακίνδυνες σεξουαλικές «αποκλίσεις» (έχει ενδιαφέρον το σημείο από το οποίο αποκλίνει κάτι, το με βάση ποία σταθερά θεωρούν πως μία σεξουαλική πρακτική αποκλίνει) όπως

ο φετιχισμός ή για παράδειγμα ήπιες μορφές σαδομαζοχισμού ενώ η δεύτερη επικίνδυνες για το άτομο και τους άλλους συμπεριφορές όπως η παιδοφιλία ή κάποιες μορφές «ακραίου» σαδομαζοχισμού: το τι σημαίνει ακραίος σαδομαζοχισμός βέβαια, μπορεί να αποτελέσει μία ολόκληρη συζήτηση, καθώς φαίνονται δυσδιάκριτα τα όρια μεταξύ σεξουαλικού σαδισμού, ψυχολογικού σαδισμού και ψυχοπαθητικής δομής ή διαταραχής της προσωπικότητας σύμφωνα τουλάχιστον με τη ψυχιατρική βιβλιογραφία.

Η ομάδα που δουλεύει για τη πέμπτη έκδοση του DSM, δικαιολογεί την απόφαση του διαχωρισμού των κατηγοριών αυτών με βάση την κανονιστική ή τη μη κανονιστική σεξουαλικότητα, δίνοντας το παράδειγμα πως *«ένας άνδρας δεν μπορεί να διαγνωστεί ως τραβεστί, όσο πολύ κι αν ντύνεται με τα ρούχα του άλλου φύλου, κι όσο κι αν τον συναρπάξει σεξουαλικά, εκτός εάν η πρακτική αυτή τον κάνει να είναι δυστυχισμένος ή τον βλάπτει»³*. Αντίστοιχα με τη περίπτωση της διαφυλικότητας, δε θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως για ένα μεγάλο ποσοστό των περιπτώσεων η δυσφορία και βλάβη στην οποία αναφέρεται η ομάδα του DSM-V, προκύπτει από τον τρόπο που οι σεξουαλικές πλειοψηφίες αντιμετωπίζουν μειοψηφικές σεξουαλικές πρακτικές;

Είναι αλήθεια όπως είπαμε πριν πως η γενική κατηγορία «παραφιλίες» περιλαμβάνει διαφορετικής τάξης πρακτικές: για παράδειγμα η (παράνομη) πρακτική του να κάνεις σεξ με ανήλικο άτομο βρίσκεται στην ίδια ομάδα με το να σου αρέσουν τα δερμάτινα ρούχα και να μη μπορείς να κάνεις σεξ χωρίς αυτά. Με το παράδειγμα αυτό δεν ιεραρχούμε τη σοβαρότητα των «διαταραχών», αλλά προσπαθούμε να δείξουμε πως ένα γεγονός που έχει νομικές επιπτώσεις για το άτομο και περιέχει ένα στοιχείο καταναγκασμού του άλλου ατόμου, μπαίνει ταυτόχρονα κάτω από την ίδια ομάδα με συναινετικές σεξουαλικές πρακτικές που στηρίζονται από υπαρκτές κοινότητες

Η Alice Dreger, καθηγήτρια βιοηθικής και ιστορίας της επιστήμης και μέλος της ομάδας για

³ Εδώ αναφέρονται στη λεγόμενη «φετιχιστική παρενδυσία», όπου το άτομο νιώθει σεξουαλική ευχαρίστηση με τα ρούχα του άλλου φύλου και που θεωρείται διαφορετική από τη διαφυλικότητα

τις παραφιλικές διαταραχές του DSM-V, ξεκινάει ένα άρθρο της με τη παραπάνω ερώτηση, λέγοντας πως είναι το κεντρικό ερώτημα σε όλη την αντιπαράθεση σχετικά με τις παραφιλίες. Όπως λέει, ο ψυχιατρικός κλάδος προσπαθεί να ιατρικοποιήσει τα πάντα, από την ασεξουαλικότητα μέχρι την κτηνοβασία, ακολουθώντας το παράδειγμα που υπήρχε μέχρι το 1973 για την ομοφυλοφιλία. Σε ένα άρθρο της ασχολείται με το εάν θα έπρεπε να υπάρχει μία από-ιατρικοποίηση όλων των παραφιλιών και μεταφορά των «επικίνδυνων» στο ποινικό πεδίο (*Of Kinks, Crimes and Kinds: the Paraphilias Proposal for the DSM-5*, στην ιστοσελίδα <http://www.thehastingscenter.org/Bioethicsforum/Post.aspx?id=4494>)

Όπως γράφει, είναι αλήθεια πως η σεξολογία και η ιατρική καταπίεζαν και καταπιέζουν στο παρελθόν τις σεξουαλικές μειονότητες, αλλά δεν πιστεύει πως η μεταφορά στο ποινικό πεδίο θα λύσει το πρόβλημα της νόρμας σε σχέση με τις σεξουαλικές μειονότητες⁴, καθώς όπως αναφέρει οι κοινωνικές νόρμες δεν εξαρτώνται πάντα από τη ψυχιατρική ταξινόμηση.

Ένα ενδιαφέρον παράδειγμα μίας εντελώς διαφορετικής προσέγγισης για τις «παραφιλίες» είναι η ομάδα των Kink Aware Professionals στις ΗΠΑ. Πριν προχωρήσουμε βλέποντας το πώς τοποθετούνται, θα πρέπει να τονίσουμε ότι η προσέγγιση τους είναι μειοψηφική στο εσωτερικό των κλάδων ψυχικής υγείας και πως σε καμία περίπτωση οι θέσεις τους δεν έχουν υιοθετηθεί από το σύνολο των ψυχιάτρων και των ψυχολόγων.

Οι Kink Aware Professionals είναι ένας συνασπισμός διαφορετικών οργανώσεων που προσπαθούν να υπερασπιστούν τις διαφορετικές σεξουαλικότητες εντός των νομικών, του ψυχιατρικών/ψυχολογικών, και των ιατρικών κλάδων. Στο συνασπισμό αυτό συμμετέχουν από εταιρίες που λειτουργούν ιστοσελίδες όπως το Fetlife.com και sex club που οργανώνουν

4 Θα πρέπει να γίνει μία συζήτηση για τον όρο σεξουαλικές μειονότητες. Στη πραγματικότητα υπάρχουν ομάδες σεξουαλικών πρακτικών που υιοθετούνται από τους περισσότερους ανθρώπους εκτός δημόσιου χώρου. Με αυτή την έννοια, η αναφορά σε σεξουαλικές μειονότητες κάποιες φορές μπορεί να καλύπτει τις πρακτικές αυτές σε θεωρητικό επίπεδο και να παγιώνει μία εικόνα υγιούς πλειοψηφίας. Ωστόσο όταν μιλάμε για σεξουαλικές πλειοψηφίες και μειοψηφίες μπορούμε να αναφερόμαστε στη κανονιστική σεξουαλικότητα που επιβάλλεται θεσμικά ή όχι .

φεστιβάλ μέχρι το τμήμα queer πολιτισμού των φοιτητών του πανεπιστημίου της Μινεσότα: Με αυτή την έννοια δεν πρόκειται απλά για μία συμμαχία οργανώσεων που διεκδικούν αλλαγές σχετικά με το «σεξουαλικό προσανατολισμό» και την «ταυτότητα φύλου» αλλά αναφέρονται στα περισσότερα από όσα οι κλάδοι ψυχικής υγείας έχουν περιθωριοποιήσει, σε μία γενικότερη κριτική του τι θεωρείται «υγιής» σεξουαλικότητα (<https://ncsfreedom.org/>).

Τα βασικά αιτήματα του συνασπισμού αυτού συνδέονται μεταξύ άλλων και με όσα αναφέραμε παραπάνω. Η συμμαχία αναφέρει κάποιους βασικούς τομείς που θέλει να παρέμβει. Ο πρώτος αφορά την βοήθεια σε άτομα και ομάδες που υιοθετούν BDSM⁵, φετιχιστικές και πολυγαμικές εντός ή εκτός σχέσης πρακτικές. Βασική προϋπόθεση που μπαίνει, είναι η συναίνεση μεταξύ των σεξουαλικών συντρόφων. Ένας δεύτερος τομέας σχετίζεται ακριβώς με τη συναίνεση σε σχέση με τους νόμους. Με το project “*consent counts*” ασκείται πίεση ώστε οι νόμοι που απαγορεύουν συναινετικές πρακτικές να αλλάξουν. Ένας τρίτος πολύ σημαντικός τομέας αφορά τη καταγραφή των επαγγελματιών υγείας και δικηγόρων, γιατρών, ψυχιάτρων και ψυχολόγων που δεν παθολογικοποιούν τις φετιχιστικές και σαδομαζιστικές πρακτικές και που μπορούν να δουλέψουν με άτομα που υιοθετούν τις πρακτικές αυτές. Ένας τέταρτος τομέας αφορά την επικοινωνία με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τη προώθηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για τις μη πλειοψηφικές σεξουαλικότητες.

Ο τελευταίος τομέας που μας ενδιαφέρει και περισσότερο από όλους, αφορά τη δημόσια αντιπαράθεση για την αναθεώρηση του ταξινομικού συστήματος DSM-V του αμερικάνικου ψυχιατρικού συλλόγου στο οποίο αναφερθήκαμε και παραπάνω. Πιο συγκεκριμένα ο «εθνικός συνασπισμός για τη σεξουαλική ελευθερία» πιέζει για την αναθεώρηση τεσσάρων από τις πιο γνωστές κατηγορίες που υπάρχουν στο DSM. Η πρώτη κατηγορία είναι αυτή του παρενδυσιακού φετιχισμού (*transvestic fetishism*) η οποία σύμφωνα με το DSM (και το ICD) αναφέρεται στο

5 Bondage and discipline, dominance and submission, sadism and masochism

ντύσιμο με ρούχα του αντίθετου φύλου με σκοπό τη σεξουαλική ευχαρίστηση (και όχι την «ταυτότητα» όπως συμβαίνει με τη διαφυλικότητα). Ο Ray Blanchard, μέλος της ομάδας για τις παραφιλίες του αμερικάνικου ψυχιατρικού συλλόγου, ασκεί κριτική στη κατηγοριοποίηση του τέταρτου DSM λέγοντας πως υπάρχει σύγχυση ανάμεσα στην υιοθέτηση συγκεκριμένων σεξουαλικών πρακτικών και σε μία διαταραχή που μπορεί να προκληθεί λόγω αυτής.

Σε ένα γράμμα της η Susan Wright, εκπρόσωπος της συμμαχίας, γράφει προς την ομάδα αναθεώρησης του DSM πως πρέπει να διευκρινιστεί το τι σημαίνει ψυχολογική βλάβη και δυστυχία, δεδομένου του ότι όλες σχεδόν οι μη παράνομες «παραφιλικές» σεξουαλικές πρακτικές, μπορούν να οδηγήσουν σε διάγνωση μόνο όταν «βλάπτουν και κάνουν δυστυχημένο» το άτομο. Όπως επισημαίνει, πρέπει να γίνει ένα διαχωρισμός ακόμα και στη ψυχολογική βλάβη που προέρχεται από το κοινωνικό στίγμα σε βάρος της «εναλλακτικής σεξουαλικής έκφρασης» και στη βλάβη που παράγεται «εσωτερικά».

Επιπλέον αναφέρεται στην αντίρρηση της συμμαχίας πως η «παρενδυσία» σε ετεροφυλόφιλους άντρες είναι ξεχωριστό σύμπτωμα, λέγοντας πως η πεποίθηση πως οι ετεροφυλόφιλοι άνδρες πρέπει να είναι συνεχώς «αρρενωποί» και να εκφράζουν όλη την ώρα «αρρενωπές συμπεριφορές» είναι κοινωνική και πολιτισμικά κυρίαρχη. Όπως γράφει, η ιστορία των σεξουαλικών «διαταραχών» είναι συνυφασμένη με τις πολιτισμικές νόρμες: ο αυνανισμός και το πρωκτικό και το στοματικό σεξ είναι πρακτικές που σήμερα είναι αποδεκτά, ενώ η νυμφομανία και η ομοφυλοφιλία δεν αποτελούν πλέον διαγνώσεις. Το γράμμα τελειώνει επαναλαμβάνοντας τη θέση της συμμαχίας, πως όλες οι συναινετικές πρακτικές που δεν προκαλούν βλάβη ανάμεσα στα άτομα που τις υιοθετούν, πρέπει να θεωρούνται φυσιολογικές.

Η επόμενη κατηγορία πρακτικών που η συμμαχία προσπαθεί να πείσει την ομάδα εργασίας τους DSM-V να αποπαθολογικοποιήσει, είναι αυτές που ανήκουν στην ευρύτερη κατηγορία του σαδομαζοχισμού (sm πρακτικές και BDSM). Όπως υποστηρίζουν οι ακτιβιστές του συνασπισμού πολλές φορές οι βλάβες και η δυσφορία που έχουν τα άτομα που υιοθετούν sm πρακτικές,

προκύπτουν από το ίδιο το DSM και τα ψυχιατρικά συστήματα ταξινόμησης, καθώς αυτά τελικά ενισχύουν τις νόρμες και την παθολογικοποίηση αυτών των πρακτικών. Η συμμαχία ζητάει να υπάρχει σαφής διάκριση στο πέμπτο DSM ανάμεσα στους ιατροδικαστικούς πληθυσμούς (forensic populations)⁶ και σε όσους εξασκούν BDSM πρακτικές.

Η συμμαχία επιπλέον ζητάει τη πλήρη αφαίρεση της κατηγορίας του φετιχισμού από την πέμπτη αναθεώρηση του DSM: ο ψυχίατρος Martin Kafka, μέλος της ομάδας εργασίας για το DSM-V εντάσσει στο φετιχισμό τα άψυχα αντικείμενα (ρούχα, δερμάτινα, μπότες), τα σωματικά παράγωγα (ούρα, κόπρανα) καθώς και συγκεκριμένα μέρη του σώματος (partialism- πχ το πόδι). Στο κείμενο του για την αναθεώρηση του DSM φαίνεται πως δε συμερίζεται τόσο πολύ την άποψη για την ολική αφαίρεση των κατηγοριών αυτών. Στο ζήτημα του φετιχισμού αξίζει να σταθούμε λίγο περισσότερο τόσο επειδή υπάρχει μία ξεχωριστή αναφορά για το φετίχ στη ψυχαναλυτική θεωρία όσο και επειδή είναι ένα από τα καλύτερα παραδείγματα κατανόησης του πώς οι κανονικότητες παράγουν τη φυσιολογική σεξουαλικότητα και περιθωριοποιούν όσες ξεφεύγουν από αυτήν.

Αρχικά θα πρέπει να επαναλάβουμε πως όλες οι παραφιλίες και οι διαταραχές ταυτότητας φύλου θεωρούνται ως τέτοιες (ως διαταραχές δηλαδή που εμφανίζονται με τη μορφή διάγνωσης εντός των ψυχιατρικών θεσμών) μόνο όταν προκαλούν βλάβη ή δυσφορία στο άτομο, προβλήματα με το νόμο και διαταραχή των κοινωνικών και διαπροσωπικών του σχέσεων. Σε κάθε άλλη περίπτωση δε μπορεί να γίνει διάγνωση, αν και είναι πολύ εύκολο να καταλάβουμε πως η «ψυχολογική δυσφορία» παράγεται κοινωνικά και πολιτισμικά στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων . Ο ίδιος ο ψυχίατρος Kafka γράφει πως *«τα φετίχ μπορεί να είναι μη κλινικές εκφράσεις ενός φυσιολογικού φάσματος ερωτικοποίησης ή κλινικές διαταραχές που προκαλούν διαπροσωπικές δυσκολίες»*.

⁶ Ο όρος ιατροδικαστικός πληθυσμός αναφέρεται κυρίως σε άτομα που έχουν διαπράξει ποινικά αδικήματα. Φυσικά από τη σκοπιά της διάγνωσης, υπάρχει η συζήτηση για τη σύγχυση ψυχοπαθητικής/ αντικοινωνικής διαταραχής της προσωπικότητας, ψυχολογικού σαδομαζοχισμού και σεξουαλικού σαδομαζοχισμού.

Παραπάνω αναφερθήκαμε στη πολύμορφα διεστραμμένη προδιάθεση του Freud, ο οποίος είδε τη «διαστροφή» γενικά ως καθολική τάση. Συγκεκριμένα για το φετιχισμό, θεώρησε πως προέρχεται από το καθολικό –για τους άνδρες- άγχος ευνουχισμού και από τη πεποίθηση πως οι γυναίκες έχουν πέος⁷. Ο Freud μάλιστα λέει πως το άγχος ευνουχισμού που προκύπτει από τη θέα των γεννητικών οργάνων κάνει κάποιους ομοφυλόφιλους ενώ κάποιους να προσπαθούν να εξουδετερώσουν την ανάμνηση αυτή με ένα φετίχ, λόγου χάρη το πόδι ή τα μαλλιά ως υποκατάστατα του πέους. Στη λακανική ψυχανάλυση έχουμε μία πιο σύνθετη «ταξινόμηση» της σεξουαλικότητας που έχει πολύ συγκεκριμένη θεωρία από πίσω και ένα δύσκολο ορισμό της διαστροφής.

Ο Lacan μίλησε περισσότερο για τις κλινικές δομές προσωπικότητας, τη νεύρωση, τη διαστροφή και τη ψύχωση, οι οποίες όμως δεν αντιστοιχούν σε συγκεκριμένη συμπτωματολογία, τουλάχιστον όχι πάντα, ενώ «συμπτώματα» που θεωρούνται «διαστροφικά» από το DSM και το ICD, όπως ο φετιχισμός, μπορεί να ανήκουν σε ένα άτομο με μία νευρωτική ή ψυχωτική δομή. Όπως θα δούμε η «διαστροφή» στη ψυχαναλυτική θεωρία έχει τη δικιά της γενεαλογία, που διαφοροποιείται από τη περιγραφική προσέγγιση της συμπτωματολογίας των ψυχιατρικών ταξινομικών συστημάτων, αν και κάποιες φορές μπορεί να συμπίπτει με αυτή.

Ο Bruce Fink στο βιβλίο του «*A clinical introduction to lacanian psychoanalysis*» (1997) προσπαθεί να περιγράψει τη διαστροφική δομή: αναφέρει πως εάν ταυτίζαμε τη διαστροφή με τις σαδομαζοχιστικές πρακτικές και το φετιχισμό ή την «κανονική» σεξουαλικότητα με την

⁷ «Για να το πούμε σαφέστερα, το φετίχ είναι το υποκατάστατο του φαλλού της γυναίκας (μητέρας), στο οποίο το αγοράκι πίστεψε και από το οποίο- ζέρουμε γιατί- δε θέλει να παραιτηθεί.»: Φρόντ Σ., 1991, *Φετιχισμός*, Εκδόσεις

αναπαραγωγή, τότε σχεδόν η πλειοψηφία των ανθρώπων θα είχε τη δομή της διαστροφής. Αντίθετα, γράφει πως η διαστροφή είναι μία ιδιαίτερη στρατηγική για να μπουν όρια στη jouissance, μία λακανική μεταφορά της απόλαυσης, και ο διαστροφικός (ως υποκείμενο) παίζει το ρόλο του αντικειμένου του Άλλου.

Δε μπορούμε να μπούμε πιο βαθιά στην ανάλυση της έννοιας της διαστροφής τόσο λόγω χώρου και χρόνου όσο και αδυναμίας προσέγγισης όλων των όψεων της θεματικής αυτής από την άποψη των γνώσεων. Αυτό που έχει σημασία είναι πως η διαστροφή στην ψυχαναλυτική θεωρία δεν ταυτίζεται με τα «συμπτώματα» που ανήκουν στις «παραφυλίες», χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν μπορεί και δεν έχει ασκηθεί κριτική στη ψυχαναλυτική θεωρία για τις δικές της κατηγοριοποιήσεις και δεδομένες αλήθειες που παραβλέπουν την έννοια του πολιτισμού/ του πολιτισμικού (με την ευρεία έννοια που δεν ταυτίζεται με τη χώρα) και των σχέσεων εξουσίας που επιβάλλουν κανονικότητες.

Η Susan Wright ως απάντηση σε ένα άρθρο του προέδρου της ομάδας εργασίας για την αναθεώρηση του DSM-V, αναφέρει πως η Δανία, η Σουηδία και η Νορβηγία αφαίρεσαν εντελώς τις «παραφυλίες» από τα «εθνικά» ψυχιατρικά ταξινομικά τους συστήματα και υπενθυμίζει πως οι ταξινομήσεις αυτές ουσιαστικά το μόνο που κάνουν είναι να στιγματίζουν τις σεξουαλικές μειονότητες καθώς βρίσκουν ανταπόκριση μόνο στους «σεξουαλικούς παραβάτες», καθώς οι *«φαντασιώσεις, οι συμπεριφορές και τα αντικείμενα είναι παραφυλικά μόνο όταν προκαλούν βλάβη ή δυσφορία (όταν είναι καταναγκαστικά, οδηγούν σε σεξουαλική δυσλειτουργία, απαιτούν συμμετοχή ατόμων που δε συναινούν, οδηγούν σε προβλήματα με το νόμο, διαταράσσουν τις κοινωνικές σχέσεις)* (DSM-IV, σελ. 568).

Εκτός όμως από τη δημόσια αυτή αντιπαράθεση στις ΗΠΑ, λειτουργούν κάποια κέντρα που υποστηρίζουν πως εφαρμόζουν στη πράξη υπηρεσίες ψυχικής υγείας, υιοθετώντας μία εντελώς άλλη οπτική από αυτή των κυρίαρχων ταξινομικών συστημάτων.

«...Προσωπικά είμαι *queer*, *bi* και *kinky*. Επαγγελματικά, ζώδεσα 19 χρόνια ως ιδρύτρια του κέντρου συμβουλευτικής για την προσωπική ανάπτυξη IPG, ένα κέντρο ψυχοθεραπείας στην Νέα Υόρκη και στο New Jersey με δύο δωδεκάδες ψυχοθεραπευτών που δουλεύουν με σεξουαλικές μειονότητες. Είχα την ευκαιρία να δω από πρώτο χέρι, τις περιπτώσεις gay και λεσβιών, πως η ψυχιατρική έβλαψε τους ανθρώπους και πως οι αλλαγές στη ψυχιατρική θεωρία και ονοματολογία συνέβαλλαν σε θετικές κοινωνικές και προσωπικές αλλαγές...»

Margaret Nichols, Ιδρύτρια του κέντρου για την προσωπική ανάπτυξη
<http://www.ipgcounseling.com/>

Το παραπάνω απόσπασμα, είναι από ένα κείμενο της ιδρύτριας του κέντρου για την προσωπική ανάπτυξη που δουλεύει κυρίως με άτομα από «σεξουαλικές μειονότητες»: εδώ δε μιλά μόνο για ομοφυλόφιλους και ομοφυλόφιλες πελάτες αλλά και για άτομα που οι πρακτικές τους μπορεί να ταξινομούνται ως «παραφιλικές» και που η ταυτότητα φύλου τους ως «διαταραχή»

Το κέντρο υιοθετεί μία σειρά από διαφορετικές προσεγγίσεις αλλά έχει ως βασικές αρχές, την ενσυναίσθηση και το να είναι ανοιχτό και να αποδέχεται όλους τους τρόπους ζωής, τα κοινωνικά πλαίσια και τις πεποιθήσεις. Επιπλέον αναφέρουν πως ασχολούνται με μία σειρά από προβλήματα που οι πελάτες τους μπορεί να έχουν: από σεξουαλικά προβλήματα μέχρι ζητήματα άγχους, κατάθλιψης και εξαρτήσεων.

Σε μία ενότητα της ιστοσελίδας του κέντρου, υπάρχουν ξεχωριστές αναφορές σχετικές με το ζήτημα του φύλου, της σεξουαλικότητας και των σεξουαλικών πρακτικών. Πιο συγκεκριμένα θεωρούν πως υπάρχει ένα μεγάλο φάσμα σεξουαλικών ταυτοτήτων και ταυτοτήτων φύλου και πως η ίδια η έννοια της σεξουαλικότητας δεν έχει αποκλειστικά αναπαραγωγική λειτουργία. Επιπλέον αναφέρεται πως υπάρχει στενή συνεργασία με λεσβιακές, gay, διαφυλικές και queer κοινότητες και πως οι σκοποί του κέντρου είναι συνδεδεμένοι με την προσπάθεια για δημόσια

παρουσία αυτών των ανθρώπων, χωρίς να μπαίνει μία διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους επιστήμονες του κέντρου και τους πελάτες ως προς τη σεξουαλικότητα.

Όμως υπάρχουν ξεκάθαρες αναφορές για αυτό που ονομάζεται από το κέντρο «BDSM, Kink & Fetishism», ουσιαστικά δηλαδή στις «παραφιλίες» καθώς και στα πολυγαμικά ζευγάρια. Σε αυτή την ενότητα, αναφέρεται πως το κέντρο συμμετέχει στο συνασπισμό για τις σεξουαλικές ελευθερίες, και παρέχονται μία σειρά από επιχειρήματα για το πώς δουλεύει με ζευγάρια που υιοθετούν εναλλακτικές σεξουαλικές πρακτικές. Οι πρακτικές αυτές απόπαθολογικοποιούνται από τους επαγγελματίες του κέντρου, ενώ υπάρχει μία ξεκάθαρη αναφορά για το πώς οι εναλλακτικές σεξουαλικές συμπεριφορές γίνονται αντικείμενο παρανοήσεων, κάτι που οδηγεί τα άτομα που τις ασκούν, να «ντρέπονται» για αυτές. Τέλος, ασκείται κριτική στη μονογαμία ως το μόνο δρόμο για τη συγκρότηση ερωτικών και συντροφικών σχέσεων και υπάρχει αναφορά στη δουλειά που γίνεται με ζευγάρια που είναι σε ανοιχτή σχέση και σε άλλες εναλλακτικές σχέσεις με περισσότερα από δύο άτομα.

Ένα παράδειγμα της ελληνικής βιβλιογραφίας

Σε αυτό το κομμάτι της εργασίας, θα αναφερθούμε συνοπτικά στα ελάχιστα δεδομένα που υπάρχουν για τον τρόπο κατανόησης και αντιμετώπισης διαφορετικών σεξουαλικών πρακτικών και ταυτοτήτων φύλου/ κοινωνικών φύλων. Ο Χαρτοκόλλης στην «Εισαγωγή στη Ψυχιατρική» (1990), αναφέρεται στις διάφορες παραφιλίες και το τρανσεξουαλισμό περίπου όπως αναφέρονταν τα εγχειρίδια την εποχή που γράφτηκε το βιβλίο του. Έχουν όμως ιδιαίτερο ενδιαφέρον κάποια συγκεκριμένα αποσπάσματα που αναφέρονται στην ομοφυλοφιλία των ανδρών και των γυναικών (και τις «διαφορές τους») καθώς και στα διαφυλικά άτομα.

Στο απόσπασμα για την ομοφυλοφιλία, αναφέρεται πως εάν είναι συντονική προς το εγώ

(δηλαδή εάν το άτομο δεν έχει πρόβλημα με αυτή) τότε μπορεί να μη θεωρηθεί ως παθολογία από τη σκοπιά της ψυχιατρικής. Από τη σκοπιά της ψυχανάλυσης όμως μπορεί να θεωρηθεί ως μία διαταραχή προσωπικότητας και ερμηνεύεται με βάση μία μητέρα «*υπερπροστατευτική, κυριαρχική, απαιτητική, αποκλειστική στην αγάπη της...*» μητέρα (σελ. 274). Εδώ θα μπορούσαμε να ξεκινήσουμε μία ολόκληρη συζήτηση σχετικά με την ανάγκη εύρεσης αιτιολογίας της ομοφυλοφιλίας, αλλά ακόμα και εάν δεχτούμε όσα γράφει ο Χαρτοκόλλης, τα οποία προφανώς έχουν σχέση με όσα υποστήριζε η μεγάλη πλειοψηφία των αναλυτών, μπορούμε να καταλάβουμε πως οι φράσεις αυτές για την υπερπροστατευτική μητέρα είναι μία εκ των υστέρων αφήγηση της ιστορίας με βάση το «μέτρο» που ορίζουν οι δυτικές κοινωνίες.

Για να γίνει πιο κατανοητό αυτό, εάν πράγματι προστατευτικές μητέρες, κάνουν ομοφυλόφιλα παιδιά (μη λύνοντας το οιδιπόδειο, αφού δεν αναγνωρίζουν σε μεγάλο βαθμό τη πατρική φιγούρα, όπως λέει ο Χαρτοκόλλης και κάποια κείμενα της ψυχαναλυτικής θεωρίας), τότε γιατί αυτό να μην αποτελεί μία μορφή οιδιπόδειου που βασίζεται σε διαφορετική οργάνωση των όρων της συγγένειας σε σχέση με αυτή που περιγράφει η ψυχαναλυτική θεωρία; Και για να το θέσουμε και αλλιώς ο όρος «πολύ προστατευτική μητέρα» δεν είναι μία εκ των υστέρων μέτρηση της προστατευτικότητας της μητέρας με βάση το κριτήριο του πόσο αποτελεσματικά κάνει παιδιά; Φυσικά αυτό που προσπαθούμε να κάνουμε εδώ δεν είναι να βρούμε μία αιτία για την ομοφυλοφιλία αλλά να δώσουμε ένα παράδειγμα του πως η γλώσσα που χρησιμοποιείται τελικά κατηγοριοποιεί και παράγει άνισες σχέσεις μεταξύ των κατηγοριών που περιγράφει.

Λίγο παρακάτω γράφει πως «*η ομοφυλοφιλία μεταξύ γυναικών χαρακτηρίζεται από πιστές και μακροχρόνιες σχέσεις, κάτι που δε συμβαίνει συνήθως με τους ομοφυλόφιλους άντρες, που έχουν τη τάση να αλλάζουν ερωτικό αντικείμενο πολύ εύκολα και λίγο-πολύ απρόσωπες σχέσεις*» (σελ 275). Η παραπάνω φράση ξεφεύγει ακόμα και από την φαινομενολογία των συμπτωμάτων που περιγράφονται στα διάφορα ταξινομικά συστήματα, και οδηγεί στη περιγραφή τρόπων ζωής. Το ζήτημα που προκύπτει εδώ πέρα είναι πως επί της ουσίας πρόκειται για γενικεύσεις που αφορούν

συγκεκριμένες όψεις η εκδοχές της ζωής ομάδων η ανθρώπων. Επιπλέον ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούνται οι λέξεις, υποδηλώνει εκ των προτέρων πως πρόκειται για κάτι προβληματικό το να αλλάζεις ερωτικό αντικείμενο, ταυτίζοντας το με τις «απρόσωπες ερωτικές σχέσεις». Χωρίς να μπούμε στη διαδικασία να αξιολογήσουμε το εάν είναι θετικό η αρνητικό το να έχεις πιστές και μακροχρόνιες σχέσεις, πρέπει να πούμε πως η γενίκευση αυτή, επίσης δεν αναγνωρίζει τις λεσβίες που αλλάζουν «ερωτικό αντικείμενο» συχνά και τους ομοφυλόφιλους που έχουν «πιστές και μακροχρόνιες σχέσεις».

Στην ενότητα για τον τρανσεξουαλισμό ο Χαρτοκόλης γράφει *«η οικογενειακή και κοινωνική αντίδραση, γενικά, μαζί με τη δυσφορία που αισθάνεται με το φύλο του, φέρνει συχνά το άτομο αυτό σε απόγνωση, οδηγώντας το σε αυτοκτονία»* (σελ. 276). Τη φράση αυτή μπορούμε να τη δούμε με αρκετούς τρόπους. Από τη μία θα μπορούσαμε να αμφισβητήσουμε την αποδοχή μίας εικόνας δυσφορίας και κατάθλιψης για όλους και όλες τους διαφυλικούς και τις διαφυλικές που τελικά στιγματίζει κάθε προσπάθεια για διαφορετικούς τρόπους να βιώνεις τη ταυτότητα φύλου σου, από την άλλη το ίδιο απόσπασμα μπορεί εν μέρει να επιβεβαιώσει τη κοινωνική προέλευση της «ψυχοπαθολογίας» των διαφυλικών ατόμων, της απόθησης από το δημόσιο χώρο δηλαδή, της διαφυλικότητας αλλά και ενός ολόκληρου φάσματος ταυτοτήτων που ξεφεύγουν από το δίπολο αρσενικό/ θηλυκό και τη συνέχεια βιολογίας-κοινωνικού φύλου-σεξουαλικότητας.

Πέρα από τη κανονική σεξουαλικότητα: εθνογραφικά κείμενα και παραδείγματα

Σε αυτή την ενότητα της εργασίας θα αναφερθούμε σε μία σειρά από (εθνογραφικά) παραδείγματα διαφορετικής οργάνωσης της σεξουαλικότητας τόσο από κοινωνίες που θεωρούνται μη δυτικές όσο και στο εσωτερικό των μεγάλων πόλεων της δύσης . Τα παραδείγματα αυτά μπορούν να αποδομήσουν το κυρίαρχο ψυχιατρικό λόγο σχετικά με το τι

θεωρείται κανονικό και τι όχι όσον αφορά τις σεξουαλικές πρακτικές και τη ταυτότητα φύλου. Πριν συνεχίσουμε θα πρέπει να πούμε πως όταν μιλάμε για «διαφορετικά παραδείγματα» θα πρέπει να έχουμε στο νου μας πως αυτά προϋποθέτουν τις περισσότερες φορές διαφοροποιημένες ψυχικές οικονομίες (στο βαθμό πάντα που αυτές καθορίζονται πολιτισμικά) καθώς και διαφορετικές ταξινομήσεις και ορολογίες του φύλου και της συγγένειας από αυτές που εμείς θεωρούμε δεδομένες (ή καθολικές).

Ένα όνομα στο οποίο αξίζει να αναφερθούμε είναι αυτό της Mary Douglas η οποία έγραψε το έργο «*Purity and Danger*» (1966). Στο έργο αυτό αναφέρεται στην «ύλη εκτός τόπου», τη μιαιρότητα σε ένα «συμβολικό σύστημα αγνότητας» Η οποία πρέπει να εκδιωχθεί, «να μη συμπεριληφθεί προκειμένου να διατηρηθεί ακέραιο το στερεότυπο» γιατί προκαλεί την καθεστηκυία τάξη. Έτσι γίνεται τελετουργικά ταμπού, μίσημα και φέρει εγγενώς την ιδέα του κινδύνου για την κοινότητα. Η βασική αυτή σύλληψη φαίνεται να συνδέεται έστω με ένα έμμεσο τρόπο με την ίδια την έννοια της ταξινόμησης στα διάφορα πεδία που η ανθρωπολογία μελετά (συγγένεια, φύλο, σεξουαλικότητα) αλλά και τις ομαδοποιήσεις των συμπτωμάτων των «σεξουαλικών διαταραχών» των ψυχιατρικών εγχειριδίων.

Παρά την κριτική που της έχει ασκηθεί, για διάφορες όψεις του έργου της, η Julia Kristeva έχει συνδέσει τη μιαιρότητα, την ύλη εκτός τόπου με τη διαδικασία της αποκειμενοποίησης, που με μία πιο αυστηρή ψυχαναλυτική γλώσσα αναφέρεται στην περιθωριοποίηση του μητρικού (ή του γυναικείου σύμφωνα με άλλους, όπου η σύνδεση μητρικού και γυναικείου θεωρείται προβληματική) από το Συμβολικό αλλά και κάθε ομάδας που μπορεί να σηματοδοτήσει το μιαιρό: η διαδικασία αυτή όμως ουσιαστικά δημιουργεί τα σύνορα του κοινωνικού, του ίδιου του συμβολικού. Το αποκείμενο που εκτοπίζεται, όμως θα μπορούσαμε να πούμε πως έχει δύο διαστάσεις, αυτή του συνόρου μέσω του οποίου ορίζεται το διανοητό (συνεπώς θα λέγαμε και του κανονικού) αλλά σύμφωνα με τη Kristeva έχει και τη διάσταση της ασάφειας και της αμφισημίας (Αθανασίου Α., στο περιοδικό «*Εκ των Υστέρων*», 2006). Θα πρέπει εδώ να παρατηρήσουμε πως

η αμφισημία αυτή συνεπάγεται και την αδυναμία της ίδιας της ταξινόμησης κάποιων κατηγοριών ενώ οι κυρίαρχες εκδοχές της ψυχιατρικής και της θεωρίας για τη ψυχοπαθολογία βασίζονται τόσο πολύ στην ταξινόμηση.

Δε θα μπορούσαμε να δούμε τις ταξινομήσεις της ψυχιατρικής και συγκεκριμένα τις «σεξουαλικές διαταραχές» ως μία προσπάθεια δημιουργίας συνόρων ανάμεσα στην «επικίνδυνη» και την μη επικίνδυνη σεξουαλικότητα, όπου η πρώτη μπορεί να είναι μη μονογαμική, ομοφυλοφιλική και φετιχιστική, ενώ η δεύτερη γύρω από το πυρήνα της ετεροφυλοφιλικής ένωσης με σκοπό την αναπαραγωγή; Και ταυτόχρονα δε θα μπορούσαμε να συνδέσουμε το πυρήνα αυτό με την έννοια της βιοπολιτικής, με τη διαχείριση της ζωής κάτω από την οπτική της δημογραφίας και τη προβληματική της «νεολαίας» και του «έθνους»; Φαίνεται πως ακόμα και κάτω από την κυριαρχία της αναπαραγωγής ορισμένα σενάρια κυριαρχούν ενώ άλλα περιθωριοποιούνται ως περισσότερο προβληματικά (πχ η υιοθεσία) ενώ τα αντικείμενα φετίχ και οι «παραφιλικές» σεξουαλικές πρακτικές θεωρούνται επικίνδυνες/

Ο Gilbert Herdt στο βιβλίο *«Ritualized Homosexuality in Melanesia»* (1993) που επιμελήθηκε, περιγράφει μία σειρά από διαδικασίες μέσα από τις οποίες, η ομοφυλοφιλία γίνεται μέρος των σχέσεων των ανθρώπων με διαφορετικό τρόπο από τις δυτικές χώρες. Πιο συγκεκριμένα ο Herdt μιλάει για διάφορα «είδη ομοφυλοφιλίας» που είναι διαφορετικά στη δομή και στη φύση τους από αυτή που γνωρίζουμε στη δύση: φαίνεται πως οι ερωτικές σχέσεις μεταξύ ανδρών στη Μελανησία καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από το παράγοντα της ηλικίας και δε γίνονται αντιληπτές υπό το πρίσμα μίας συγκεκριμένης ταυτότητας, του «ομοφυλόφιλου». Πιο συγκεκριμένα φαίνεται πως το σεξ μεταξύ ανδρών είναι μεταξύ άλλων ένα κομμάτι της ενηλικίωσης, της συγκρότησης ανδρικής ταυτότητας μέσω της χρήσης του σπέρματος.

Το ίδιο το γεγονός, πως ερωτικές πρακτικές μεταξύ ανδρών γίνονται μέρος θεσμών και τελετουργικών διαδικασιών, μας δείχνει επιπλέον πως οι καθολικές αρχές για τη σεξουαλικότητα, που η ψυχιατρική προτείνει, δεν ισχύουν και πως σεξουαλικότητες που θεωρούνταν πριν κάποιες

δεκαετίες «παθολογικές» στη Δύση υπήρχαν ήδη ως μέρος των κοινωνικών σχέσεων και πρακτικών, σε άλλες κοινωνίες. Αν και εστιάζουμε στο ζήτημα των «παραφιλιών» και της «ταυτότητας φύλου», μπορούμε να θεωρήσουμε πως υπάρχει ένα νήμα που συνδέει όλες αυτές τις θεματικές και πως η ύπαρξη πολλαπλών σεξουαλικών πρακτικών σε μη δυτικές κοινωνίες, αποτελεί ένδειξη του ότι το παθολογικό και το υγιές καθορίζεται κοινωνικά και πολιτισμικά.

Ο James Weiner στο έργο του «*The lost Drum: The Myth of Sexuality in Papua New Guinea and Beyond*» (1995) δίνει μία σειρά από παραδείγματα για το πώς συγκροτείται η σεξουαλικότητα στη περιοχή της έρευνας του: στο κείμενο του κάνει μία προσπάθεια σύνδεσης της ψυχαναλυτικής θεωρίας στις διάφορες εκδοχές της με την ανθρωπολογία της Marilyn Strathern και με συγκεκριμένα εθνογραφικά παραδείγματα που αναφέρει.

Η Henrietta Moore στο βιβλίο της «*The Subject of Anthropology*» (2007) προσπαθεί να εντοπίσει τη σχέση της φεμινιστικής θεωρίας με τη κοινωνική ανθρωπολογία και τη ψυχανάλυση μέσα από μία σειρά από εθνογραφικά παραδείγματα που δίνει: μέσα από αυτά τα παραδείγματα θέλει να δείξει πως η «έμφυλη διαφορά» αλλά και η λακανική έννοια του συμβολικού δεν είναι αμετάβλητες αλλά ορίζονται κάθε φορά από τις ιδιαίτερες πολιτισμικές και κοινωνικές συνθήκες της κοινωνικής οργάνωσης και της περιοχής στην οποία αναφέρονται.

Ένα από τα παραδείγματα αναφέρεται στον άντρα που έχει η κάθε γυναίκα μέσα της στους Gimi της Παπούα Νέα Γουινέα: Η Moore αναφέρει πως ο ορισμός του ανδρικού και του γυναικείου παράγεται σχεσιακά, ενώ η θηλυκότητα περιλαμβάνει κατά μία έννοια ήδη έναν ανδρισμό «μέσα της». Ωστόσο η ίδια γράφει σε κάποιο σημείο πως η ανάλυση του εθνογραφικού υλικού πρέπει να γίνεται σε πολλά επίπεδα και πως το γυναικείο στο συγκεκριμένο παράδειγμα δεν αποτελεί το αρνητικό του ανδρικού: αυτό κατά την άποψη της αποτελεί μία αναδιατύπωση για τη σχέση της συμβολικής τάξης με το φαντασιακό, για το πώς το ανδρικό είναι ήδη πάντα μέρος του γυναικείου.

Όμως το ζήτημα της συγγένειας στο οποίο αναφερθήκαμε πολύ σύντομα πιο πριν φαίνεται

να είναι αλληλένδετο με τη σεξουαλικότητα στην ανθρωπολογία και τη ψυχανάλυση σύμφωνα με τη Moore. Όπως η ίδια γράφει, εάν αυτό που η ψυχαναλυτική θεωρία ονομάζει οιδιπόδειο εμφανίζεται στο εσωτερικό κάποιου πλέγματος συγγένειας, τότε οι μεταβολές στις ταξινομήσεις και τους όρους της συγγένειας ανάλογα με το πολιτισμό και τη κοινωνία θα οδηγεί σε διαφορετικές εκδοχές του οιδιπόδειου και συνεπώς σε πολλαπλές και διαφορετικές ταυτότητες φύλου και σχέσεις αντικείμενου,

Όμως όσα παραδείγματα είδαμε αναφέρονται κυρίως στο φύλο, στο πως ορίζεται το αρσενικό και το θηλυκό, καθώς και στο εάν μιλάμε για σεξουαλικές πρακτικές ατόμων του «ίδιου» ή «διαφορετικού» φύλου. Το ερώτημα που προκύπτει σχετίζεται με το εάν μπορούμε να μιλήσουμε τις πρακτικές που ταξινομούνται ως παραφιλικές με τον ίδιο τρόπο, καθώς τα περισσότερα εθνογραφικά κείμενα στα οποία αναφερθήκαμε δεν αναφέρονται σε αυτό που καταγράφεται ως παραφιλία.

Η αυστραλή κοινωνιολόγος Raewyn Connell στο βιβλίο της *«Το Κοινωνικό Φύλο»* (2006) αναφέρεται σε μία σειρά από παραδείγματα που μας δείχνουν πως μετασχηματισμοί ή έστω περιορισμένες αλλαγές στις ταξινομήσεις του φύλου, οδηγεί σε αλλαγές στο πως γίνεται κατανοητή η σεξουαλικότητα. Το πρώτο σημείο που έχει ενδιαφέρον από το «κοινωνικό φύλο» είναι η παρουσίαση παραδειγμάτων μετασχηματισμένων μορφών σεξουαλικότητας και φύλου. Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται στο βιβλίο του Dunbar Moodie, *«Going for Gold»* (1994) ο οποίος περιγράφει μεταξύ άλλων τις αλλαγές των σεξουαλικών πρακτικών των ανδρών που δούλευαν στα ορυχεία της νοτίου Αφρικής: η Connell αναλύει τους λεγόμενους «γάμους του ορυχείου», όπου υπήρχε σχηματισμός σχέσεων μεταξύ μεγαλύτερων και νεαρότερων ηλικιακά ανδρών, όπου οι δεύτεροι έκαναν τις δουλειές του νοικοκυριού και παρείχαν σεξ στους πρώτους, με πιθανή τη προοπτική όταν μεγαλώσουν να αποκτήσουν και αυτοί έναν νεαρότερο άνδρα. Η Connell παραθέτει τον Moodie ο οποίος επισημαίνει πως όταν οι οικονομικές συνθήκες άλλαξαν και οι άνδρες μπορούσαν να μεταφέρουν τα νοικοκυριά στην ύπαιθρο κοντά στα ορυχεία, εμφανίστηκε

πάλι μία έντονη διχοτόμηση των εννοιών αρσενικό/ θηλυκό. Εδώ βλέπουμε πως το πλαίσιο το οποίο σχετίζεται με τη συγγένεια, την οικονομία και τους ορισμούς για τον ανδρισμό και τη θηλυκότητα επηρεάζει τις σεξουαλικές πρακτικές.

Η Gayle Rubin σε ένα κείμενο της για τη σεξουαλικότητα, τις «*Σκέψεις για τη Σεξουαλικότητα*» (στο *Σεξουαλικότητα: Θεωρίες και Πολιτικές της Ανθρωπολογίας*, 2006), αναφέρεται σε μία σειρά από διαδικασίες καταστολής κάποιων μορφών σεξουαλικότητας από το 19^ο αιώνα μέχρι σήμερα στις ΗΠΑ, δίνοντας έμφαση στη πόλη του San Francisco. Όπως η ίδια υποστηρίζει το βασικό επιχείρημα των εκστρατειών κατά των «διαστροφών» ήταν η προστασία των παιδιών.

Επιπλέον θεωρεί πως οι μειωθητικές σεξουαλικότητες ταξινομούνται ιεραρχικά από τους θεσμούς και τις σεξουαλικές πλειοψηφίες ανάλογα με το πόσο απομακρύνονται από τη σταθερή μονογαμική σχέση με σκοπό την αναπαραγωγή: έτσι δημιουργούνται κάποια «σχήματα» που ορίζουν κοινωνικά και πολιτισμικά την αποδεκτή σεξουαλικότητα όπου προς το αρνητικό άκρο προεκτείνονται τα ανύπαντρα ζευγάρια, τα πολυγαμικά άτομα, οι ομοφυλόφιλοι, οι επισκέπτες σε gay bar, όσοι κάνουν σεξ σε πάρκα ή λουτρά, ενώ στο τέλος οι «χειρότερες» μορφές σεξ είναι όσες αφορούν παρενδυσίες/τραβεστί, διαφυλικά άτομα, φετιχιστές, σαδομαζοχιστές, πόρνες κ.ο.κ

Όμως η Rubin επαναφέρει το επιχείρημα του Foucault για τη παραγωγική λειτουργία της εξουσίας, αναφέροντας πως «ο εκσυγχρονισμός του σεξ έχει ενεργοποιήσει ένα σύστημα διαρκούς σεξουαλικής εθνογένεσης» (σελ. 432). Εδώ μιλάει κυρίως για τις διαστροφές και τις σεξουαλικές διαταραχές: μέσω του παραδείγματος που δίνει ο Foucault για την ομοφυλοφιλία μπορούμε να κατανοήσουμε την διάσταση της υποκειμενοποίησης που «προκαλεί» η εξουσία, όπως λέει λίγο παρακάτω η Rubin «*αμφιφυλόφιλοι, σαδομαζοχιστές, άτομα που προτιμούν τη διαγενεακή ερωτική συνένωση, διαφυλικοί και παρενδυσίες βρίσκονται σε διάφορα σημεία σχηματισμού κοινοτήτων και ταυτότητας*» (σελ 432).

Μπορούμε επιπλέον να εξετάσουμε μία σειρά από παραδείγματα που έχουν μία σχετικά

περιορισμένη εμφάνιση στο «δυτικό κόσμο», στο εσωτερικό μεγάλων πόλεων της Ευρώπης και της Αμερικής: Μία σειρά από ιστοσελίδες και πορνογραφικά φεστιβάλ δημιουργούν δίκτυα ανθρώπων που ασκούν τις «παραφιλικές» πρακτικές ή έχουν κάποια σχέση με αυτές. Επί της ουσίας πρόκειται για ομάδες που αναφέρονται σε διάφορες μορφές σεξουαλικότητας. Μερικά παραδείγματα είναι ο διαγωνισμός για τον international Mr Leather (<http://www.imrl.com/>) που γίνεται στο Σικάγο και το Mr Leather Europe (<http://www.leatherhistory.eu/>) που γίνεται σε κάποια διαφορετική χώρα της Ευρώπης μία φορά το χρόνο , η ιστοσελίδα κοινωνικής δικτύωσης Fetlife (fetlife.com) που απευθύνεται σε άτομα που υιοθετούν κυρίως φετιχιστικές και σαδομαζοχιστικές πρακτικές και το φεστιβάλ Folsom street fair που ξεκίνησε στο San Francisco και έχει μεταφερθεί και στην Ευρώπη (Folsom Europe: <http://www.folsomeurope.info/>).

Ενώ κάποιος θα μπορούσε να δει τα φεστιβάλ και τα γεγονότα αυτά ως απλά διοργανώσεις που βασίζονται σε κάποιες εταιρείες πορνογραφίας και κοινωνικής δικτύωσης, εδώ θα πρέπει να εξετάσουμε το εάν αυτά αποτελούν κατά μία έννοια θεσμούς, ο οποίοι βέβαια είναι αρκετά περιορισμένοι όσον αφορά το σε πόσες χώρες γίνονται και το πόσο συχνά συμβαίνουν. Αυτό δεν αναιρεί το ότι γίνονται σε δημόσιο χώρο, έχουν μορφή παρέλασης και οι επισκέπτες πολύ συχνά μπορεί να χρησιμοποιούν στο δημόσιο χώρο αντικείμενα και ρουχισμό φετίχ (στολές, περιλαίμια, αλυσίδες)

Επίσης κάποια άλλα παραδείγματα είναι το Fort Troff, το Mr Rob Berlin και το Recon Store τα οποία είναι sex shop φετιχιστικών αντικειμένων και chat ιστοσελίδες αντίστοιχα. Έχει ενδιαφέρον να αναρωτηθούμε για το εάν όλες αυτές οι διοργανώσεις, οι εταιρείες και οι ομάδες απλά «απευθύνονται σε κάποιους», που «υιοθετούν» κάποιες σεξουαλικές πρακτικές ή ταυτόχρονα τους συγκροτούν ως τέτοιους.

Στην Ελλάδα, δύο παραδείγματα πορνογραφικών φεστιβάλ είναι το Torture Garden (σαδομαζοχιστικό show) και το Berlin Post Porn Festival (Athens), τα οποία γίνονται μία φορά το χρόνο και που διαφημίζονται έντονα από τα ελληνικά free press μαζικής κατανάλωσης (όπως οι

εφημερίδες Lifo και Athens Voice). Η αναφορά σε όλα αυτά τα παραδείγματα δεν οδηγεί φυσικά στο συμπέρασμα πως οι πρακτικές αυτές έχουν γίνει μέρος του «κανονικού» αλλά πως σε ορισμένες περιοχές του κόσμου συμπεριλαμβανόμενων των κέντρων κάποιων δυτικών πόλεων εμφανίζονται διαφορετικές διαδικασίες, που μπορούν να μας κάνουν να υποψιαστούμε πως η σεξουαλικότητα θα μπορούσε να οργανώνεται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους σε αντίθεση με όσα τα ψυχιατρικά ταξινομικά συστήματα εδώ και δεκαετίες υποστηρίζουν.

Ένα παράδειγμα ανθρωπολογικού κειμένου για τη διαμφυλικότητα είναι το «*Διάβαση και Διεμφυλικότητα*» της Anne Bolin (στο *Σεξουαλικότητα: Θεωρίες και Πολιτικές της Ανθρωπολογίας*, 2006). Πριν προχωρήσουμε, έχει αξία να σταθούμε στην εναλλαγή της χρήσης κάποιων όρων στα ελληνικά και τα αγγλικά. Ξεκινώντας από τον αγγλικό όρο «Intersex», πρέπει να πούμε πως αναφέρεται σε στη βιολογική ασάφεια ως προς το φύλο, στη μη δυνατότητα για ιατρική ταξινόμηση με βάση το δίπολο αρσενικό/θηλυκό, κυρίως από την ιατρική και τη βιολογία. Ο όρος *transsexualism* περιλαμβάνει άτομα που κάνουν μετάβαση στο «αντίθετο» φύλο, σε αυτό που διαφοροποιείται από το βιολογικό τους φύλο: στα ελληνικά μεταφράζεται ως διαμφυλικότητα αλλά χρησιμοποιείται επίσης και ο όρος διεμφυλικότητα που σύμφωνα με κάποιους αποτελεί μία ευρύτερη κατηγορία ατόμων που περιλαμβάνει το σύνολο των τρανσεξουαλικών / διαμφυλικών, παρενδυτικών / τραβεστί, ερμαφρόδιτων ατόμων, όσους και όσες δηλαδή δεν ταξινομούνται με έναν απόλυτο τρόπο στο δίπολο αρσενικό/θηλυκό. Τέλος υπάρχει ο όρος «transgender(ism)» ο οποίος πάλι αφορά ένα ολόκληρο φάσμα ταυτοτήτων που περιλαμβάνει τις ίδιες κατηγορίες που περιλαμβάνει και ο όρος διεμφυλικότητα στα ελληνικά (και επομένως θα μπορούσαμε να πούμε πως η διεμφυλικότητα είναι η μετάφραση του transgenderism).

Η Anne Bolin στο κείμενο της μιλάει για το ευρώ-αμερικάνικο παράδειγμα του κοινωνικού φύλου το οποίο θέλει να αποδομήσει θεωρητικά, αποδόμηση όμως που βασίζεται σε ερευνητικά δεδομένα που αποτυπώνουν τις μεταβολές στο εσωτερικό αυτού του παραδείγματος κυρίως μέσα

από τα παραδείγματα ανδρών διαφυλικών και ανδρών τραβεστί. Πιο συγκεκριμένα η έρευνα που έκανε από το 1979 μέχρι το 1981-2 εστιάστηκε σε μία ομάδα διεμφυλικών ατόμων, τη Berdache society, και η Bolin ασχολήθηκε με τα στάδια της μετάβασης προς το γυναικείο φύλο.

Μεταξύ άλλων η Bolin παρατηρεί πως οι διεμφυλικές ταυτότητες αναπτύχθηκαν στο εσωτερικό ενός λόγου που δεν έκανε διάκριση μεταξύ βιολογικού και κοινωνικού φύλου και με αυτή την έννοια ήταν πιο εύκολο να ιατρικοποιηθούν, ενώ ταυτόχρονα υποστηρίζει πως η γενική εκδοχή των μελών της Berdache Society επιβεβαιώνει τη διχοτόμηση αρσενικό/ θηλυκό με άξονα τη βιολογία αλλά ταυτόχρονα της αντιστέκεται. Ενώ δηλαδή τα περισσότερα μέλη της Berdache Society ξεκίνησαν με το δεδομένο του διαχωρισμού αρσενικό/ θηλυκό μετακινήθηκαν προς το σχήμα της συνέχειας μέσω της εμφάνισης του όρου «διεμφυλικός/ transgender» ο οποίος επίσης εν μέρει οδήγησε και σε υπέρβαση ενός απόλυτου διαχωρισμού που υπήρχε ανάμεσα σε τραβεστί και διεμφυλικούς στο εσωτερικό της κοινότητας πριν.

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον πως μέσα από τα αποσπάσματα των συνεντεύξεων που παραθέτει η Bolin φαίνεται ότι υπήρξαν και αντιδράσεις για την ένταξη της παρενδυσίας και των διαταραχών ταυτότητας φύλου στο DSM: *«όσοι από εμάς είναι παρενδυσίες και/ ή διεμφυλικοί- αλλά όχι διεμφυλικοί- έχουμε δυσανεμότητα πάρα πολύ από τη ταξινόμηση του DSM-III-R. Εκεί μας καταχωρίζουν στους παρενδυσίες φετιχιστές, μαζί με τους σαδομαζοχιστές... όσους κακοποιούν σεξουαλικά ανήλικους και... τους επιθετικούς σοδομιστές.»* (σελ 293). Με βάση όσα αναφέραμε παραπάνω αλλά και με το παράδειγμα αυτό, μπορούμε να κατανοήσουμε λίγο παραπάνω το πώς εμφανίζονται οι σχέσεις εξουσίας και οι διαδικασίες συγκρότησης ταυτοτήτων σε διαφορετικές κοινότητες.

Από τη μία εμφανίζεται μία διχοτόμηση μεταξύ των διεμφυλικών και των τραβεστί, όπου πολλές από τις πρώτες θεωρούν τον εαυτό τους πιο κοντά στην «αυθεντική» γυναίκα. Όταν αναδύεται ο όρος διεμφυλικότητα και άτομα που αυτοπροσδιορίζονται σε σχέση με αυτόν, προσπαθούν να συγκροτήσουν έναν αντίλογο τόσο στο εσωτερικό της κοινότητας όσο και

γενικότερα απέναντι στο δημόσιο χώρο και τη κοινωνική πλειοψηφία, συγκροτούν την ταυτότητα τους σε αντιπαράθεση με τους σαδομαζοχιστές και τους «παραφιλικούς», εκτοπίζοντας ουσιαστικά κάποιους άλλους. Πρόκειται ουσιαστικά για την ταυτότητα ως σχέσεις, και για μία συνεχή διαπραγμάτευση του ποία θα είναι τα όρια του κανονικού και του διανοητού ανάμεσα σε ομάδες και σε πλειοψηφίες. Πρόκειται επίσης για αυτό στο οποίο αναφερθήκαμε πριν, στη διαδικασία διεύρυνσης του Συμβολικού (ως πολιτισμικά διανοητού) που όμως περιέχει νέες περιθωριοποιήσεις ομάδων και ταυτοτήτων.

Σε πολλά από τα έργα της, η Judith Butler, έχει ασχοληθεί με το πώς διαμορφώνονται τα όρια του Συμβολικού και ποιον περιλαμβάνουν, κυρίως από τη σκοπιά του φύλου. Αν και η ανάλυση της Butler για το φύλο έχει πάρα πολλές όψεις, εδώ θα εστιάσουμε στο πώς χρησιμοποιεί (ή μάλλον αναδιατυπώνει) την έννοια του Συμβολικού, η οποία μας ενδιαφέρει λόγω του ότι ταυτίζει περισσότερο με το πολιτισμικά διανοητό παρά με κάποιες καθολικές απαγορευτικές δομές και σχέσεις συγγένειας που σε τελική ανάλυση ορίζουν το φυσιολογικό. Στην «*Αναταραχή Φύλου*» (1990) ασκεί κριτική στη καθολική διάσταση που δίνει ο Levi-Strauss στις ανταλλαγές των γυναικών στη δομιστική ανθρωπολογία του, ενώ επικαλείται κείμενα του Clifford Geertz όπως η «*τοπική γνώση*», όπου άσκησε κριτική στο δομισμό και έδωσε έμφαση στο πώς η έννοια της φύσης διαφοροποιείται από κοινωνία σε κοινωνία: με αυτή την έννοια επαναλαμβάνει τη κριτική στον απόλυτο διαχωρισμό της φύσης από το πολιτισμό (ο οποίος επίσης παίρνει τη διάσταση του φύλου με το δίπολο θηλυκό/ αρσενικό). Φαίνεται πως λόγος που η Butler ασχολείται με την ανθρωπολογία της συγγένειας του Levi Strauss, είναι πως θεωρεί πως το σύστημα της υποχρεωτικής ετεροφυλοφιλίας συνδέεται με τον τρόπο που η λακανική ψυχανάλυση την ενσωματώνει: αυτό σημαίνει πως προτείνει ότι το Συμβολικό δεν είναι αιώνιο και θα μπορούσε να συνδέεται με διαφορετικές σχέσεις συγγένειας, φύλα και σύστημα σεξουαλικότητας. Αυτό επίσης μπορεί να σημαίνει πως η θεωρία της, ειδικά σε μεταγενέστερα κείμενα της, θα μπορούσε να αποτελέσει κρίσιμο υλικό για την διατύπωση μίας άλλης

ψυχαναλυτικής θεωρίας απαλλαγμένης από τη παθολογικοποίηση ορισμένων μορφών σεξουαλικότητας.

Και τα δύο αυτά σημεία μπορούν ταυτόχρονα να έχουν προεκτάσεις: το πρώτο θα έδινε τη δυνατότητα για μία ευρύτερη ανατροπή της έννοιας του φυσιολογικού σε σχέση με τη σεξουαλικότητα και το δεύτερο γιατί θα μπορούσε να σηματοδοτήσει μία διαδικασία αυτοκριτικής στο εσωτερικό των ψυχαναλυτικών θεσμών αλλά και ευρύτερα των επαγγελματιών ψυχικής υγείας.

Επίλογος/ Προβληματισμοί

Η μελέτη των μεταβολών των κύριων ψυχιατρικών ταξινομήσεων όσον αφορά την σεξουαλικότητα, η κατανόηση του κοινωνικού πλαισίου μέσα στις οποίες εμφανίζονται, η ανάλυση μερικών περιπτώσεων που επισημαίνουν τις αντιφάσεις του κυριάρχου ψυχιατρικού λόγου καθώς και η αναφορά σε μία σειρά από εθνογραφικά παραδείγματα, μπορούν να αποτελέσουν ενδείξεις που διαμορφώνουν μία εντελώς διαφορετική εικόνα για το πώς ορίζεται η υγής και η παθολογική σεξουαλικότητα στο δυτικό κόσμο.

Φαίνεται πως μία σειρά από παραδείγματα μπορούν να αποτυπώσουν εντελώς διαφορετικές οργανώσεις της σεξουαλικότητας (που δεν είναι πάντα διαφοροποιημένη από τη συγγένεια και τις ταξινομήσεις των φύλων) τόσο σε «μη δυτικές» κοινωνίες όσο και στο εσωτερικό των μεγάλων ή και των μικρότερων πόλεων της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Το βασικό συμπέρασμα είναι πως η σεξουαλικότητα καθορίζεται πολιτισμικά, όμως αυτό θεμελιώνεται σε κάποια επιμέρους συμπεράσματα.

Πιο συγκεκριμένα εξετάσαμε τις «κατηγορίες» των παραφυλιών και των διαταραχών

ταυτότητας φύλου, όπως αυτά ονομάζονται από τα μεγάλα ψυχιατρικά συστήματα. Οι κατηγορίες αυτές δεν εξαντλούν όλο το φάσμα της σεξουαλικότητας και του έμφυλου (αυτό)προσδιορισμού, αλλά περιλαμβάνουν τα φάσματα των ταυτοτήτων και των σεξουαλικών πρακτικών που στιγματίζονται σήμερα από το ψυχιατρικό λόγο. Το ίδιο το γεγονός των μεταβολών μας δείχνει πως οι νόρμες, η λογική του μέσου όρου που θεμελιώνεται στη στατιστική και που η ψυχολογία και η ψυχιατρική χρησιμοποιεί, καθώς και η ταύτιση του υγιούς με τις σεξουαλικές πλειοψηφίες, καθορίζουν σε τεράστιο βαθμό το ποια σεξουαλικότητα κατηγοριοποιείται ως διαταραχή.

Όμως το συμπέρασμα πως «το πολιτισμικό» καθορίζει τη σεξουαλικότητα δε θα πρέπει να μας οδηγήσει σε έναν ακόμη αναγωγισμό που δε θα έβλεπε πως διαφορετικές προσεγγίσεις και διαδικασίες ψυχικές η βιολογικές διασταυρώνονται με το πολιτισμό. Για να γίνει καλύτερα κατανοητό αυτό, έχει ενδιαφέρον να δούμε το πώς πλαισιώνονται οι ψυχικές διαδικασίες και τα συμπτώματα που η ψυχανάλυση περιγράφει, αλλά και το πώς τα βιολογικά σώματα επενδύονται ή εντάσσονται σε συγκεκριμένους λόγους και αποκτούν συγκεκριμένο νόημα. Επιπλέον θα πρέπει να τοποθετήσουμε τις σχέσεις εξουσίας στο επίκεντρο της ανάλυσης των τρόπων που βλέπουμε να διασταυρώνονται όλες αυτές οι διαδικασίες, χωρίς να μιλάμε απλά για διαφορές αλλά και για συγκεκριμένες ασυμμετρίες στα περιθώρια που ανοίγονται για την υιοθέτηση κάποιων πρακτικών σε σχέση με κάποιες άλλες από το άτομο.

Για να γίνει πιο συγκεκριμένο αυτό, δεν αναφερόμαστε ούτε σε ένα ελεύθερο υποκείμενο που αποφασίζει τις σεξουαλικές πρακτικές που θα υιοθετήσει ούτε σε έναν απαγορευτικό πολιτισμό που απλά καταπιέζει με έναν (απόλυτο) τρόπο κάποιες μορφές σεξουαλικότητας, αλλά περισσότερο για διαδικασίες περιθωριοποίησης ομάδων και ατόμων, που τελικά παράγουν νέες «ταυτότητες»: η παραγωγή των ταυτοτήτων αυτών όμως έχει κατά μία έννοια ήδη συντελεστεί μέσω των κλάδων ψυχικής υγείας όταν τις είχαν ονομάσει («οι φετιχιστές, οι τρανσέξουαλ» κ.ο.κ) και τους πρόβαλλαν μία σειρά από χαρακτηριστικά.

Πως, όμως, θα οδηγηθούν οι συλλογισμοί αυτοί λίγο πιο πέρα; Είδαμε ότι η έννοια του

πολιτισμικά διανοητού αφορά κατά κάποιον τρόπο μια συνεχή διαπραγμάτευση τους ποιός θα ανήκει σε αυτό και ποιός όχι, οπότε με την «ενσωμάτωση» κάποιων ταυτοτήτων, συχνά κάποιες άλλες συνεχίζουν να παραμένουν εκτός του «υγιούς» και του «κανονικού». Πώς θα μπορούσε να σκιαγραφηθεί μία εικόνα για ένα ριζικό μετασχηματισμό του πολιτισμικά διανοητού, και τι θα συνεπαγόταν αυτό για την ίδια την έννοια της ψυχικής υγείας όπως εμφανίζεται σε συγκεκριμένους κλάδους;

Ένας τέτοιος μετασχηματισμός δε θα εξαφάνιζε προφανώς τις σχέσεις εξουσίας αλλά θα μπορούσε να δημιουργήσει ένα συνεχώς διευρυνόμενο πεδίο αυτοκριτικής και αναστοχασμού στο εσωτερικό μίας σειράς κοινωνικών κινημάτων, επαγγελματικών κλάδων και επιστημών. Για να προσπαθήσουμε να το γειώσουμε στη περίπτωση της ψυχιατρικής, της ψυχολογίας και των ψυχαναλυτικών θεσμών, θα ήταν άδικο να πούμε πως δεν έχουν υπάρξει τέτοιες απόπειρες. Θα ήταν ταυτόχρονα προβληματικό όμως να μην αναγνωρίσουμε το πόσο περιθωριοποιημένες στο πεδίο παραγωγής της γνώσης (πχ στα πανεπιστημιακά τμήματα ψυχολογίας όπου η ποσοτική μεθοδολογία και η παραδοσιακή ψυχοπαθολογία αποτελούν το κανόνα) και της επαγγελματικής πρακτικής (για παράδειγμα σε κέντρα ψυχικής υγείας ή ψυχιατρικά νοσοκομεία).

Αυτό που φαίνεται ότι ισχύει περισσότερο δεν είναι η επικράτηση ενός από δύο πόλους αλλά πολλές φορές μία κατάσταση ασάφειας και εκκρεμότητας, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τη σεξουαλικότητα σε συνδυασμό με έναν άρρητο ορισμό του υγιούς σεξ. Μέσα από τη περιορισμένη εμπειρία μου ως φοιτητής ψυχολογίας σε κάποια κέντρα ψυχικής υγείας και σε μαθήματα ψυχοπαθολογίας, ο τρόπος συζήτησης των περιστατικών φαίνεται να καθορίζεται εκ των προτέρων από κάποια σχήματα: της «φυσιολογικής ανάπτυξης» μέσα σε μία οικογένεια με πατέρα και μητέρα, των σταθερών και σχετικά μακροχρόνιων σχέσεων με το «άλλο φύλο» και με την έλλειψη συγκρούσεων στις κοινωνικές σχέσεις. Την ίδια στιγμή που συμβαίνουν όλα αυτά πολλά ψυχομετρικά τεστ που μετρούν τη προσωπικότητα και χρησιμοποιούνται ευρύτατα συνεχίζουν να έχουν απαρχαιωμένες κλίμακες για την αρρενωπότητα και τη θηλυκότητα.

Το κριτήριο της λειτουργικότητας μερικές φορές επικρατεί, οπότε μπορεί να γίνει δυνατή η «ψυχική υγεία» μέσα σε μονογονεϊκές οικογένειες, σε γάμους και υιοθεσίες ομοφυλόφιλων, και με περιορισμένη ενασχόληση με τα φετίχ. Ίσως να είναι μία έκφραση της βιο-πολιτικής (σήμερα) , αφού βασίζεται στη διαχείριση των πληθυσμών εισάγοντας όμως κριτήρια και μοντέλα που οι κλάδοι ψυχικής υγείας έχουν σχεδιάσει χωρίς να υπολογίζουν το λόγο και τις αφηγήσεις των ατόμων που αυτά αφορούν και που αναπόφευκτα θα έρθουν σε σύγκρουση με ότι ξεφεύγει από αυτά, με λίγα λόγια θα το περιθωριοποιήσει.

Για να μη δημιουργηθεί όμως μία μονοδιάστατη οπτική για το τί συμβαίνει ακριβώς με τις ψυχιατρικές ταξινομήσεις, θα μπορούσαμε να δούμε την ασάφεια και την εκκρεμότητα ως δυνατότητες ευρύτερων αλλαγών στο εσωτερικό αυτών των επαγγελματιών ψυχικής υγείας, όπως τα παραδείγματα κάποιων χωρών που αφαίρεσαν εντελώς τις κατηγορίες των παραφυλιών και των διαταραχών ταυτότητας φύλου από τα δικά τους συστήματα που είδαμε παραπάνω. Το γεγονός της ύπαρξης δημόσιας αντιπαράθεσης στην αμερικάνικη ψυχιατρική ένωση, φαίνεται να σηματοδοτεί βαθύτερους μετασχηματισμούς στο τρόπο που γίνεται κατανοητή η σεξουαλικότητα σήμερα.

Βιβλιογραφία

- Αθανασίου Α. (2006), *Αναζητώντας την «σημειωτική χώρα»: ετερότητα, αποστροφή και ο τρόμος του εκ-τοπισμένου υποκειμένου*, περιοδικό ΕΚ ΤΩΝ ΥΣΤΕΡΩΝ, τεύχος 14, εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ, Αθήνα
- Butler J. (1990) *Gender trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge Classics, Νέα Υόρκη & Λονδίνο
- Butler J, (2008) *Σώματα με Σημασία: οριοθετήσεις του φύλου στον λόγο*, Εκδόσεις Εκκρεμές, Αθήνα
- Butler J, (2009). *Η ψυχική ζωή της εξουσίας: θεωρίες καθυπόταξης*, Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα
- Connell R.W (2006) *,Το Κοινωνικό Φύλο*, εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα
- Deleuze G. & Guattari F. (1973) *Καπιταλισμός και Σχιζοφρένεια: Ο Αντί-Οιδίπους*, εκδόσεις Ράππα, Αθήνα
- Dreger A.,(2010) *,Of Kinks, Crimes and Kinds: the Paraphilias Proposal for the DSM-5*, στην ιστοσελίδα <http://www.thehastingscenter.org/Bioethicsforum/Post.aspx?id=4494>)
- Douglas M.,(2007) *Καθαρότητα και κίνδυνος: μία ανάλυση των εννοιών της μιαιρότητας και των ταμπού*, εκδόσεις πολύτροπον, Αθήνα
- DSM IV-TR, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 2000, American Psychiatric Association, Washington DC, έγγραφο PDF
- Fausto-Sterling A. (2000), *Sexing the Body: Gender Politics and the Construction Of Sexuality*, Basic Books, NY
- Fink B. (1997), *A clinical introduction to lacanian psychoanalysis: Theory and Technique*, Harvard University Press

- Foucault M. (1978) *Ιστορία της Σεξουαλικότητας 1: η δίψα της γνώσης*, εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα
- Freud S, (1991), *Τρεις μελέτες για την θεωρία της σεξουαλικότητας*, εκδόσεις Επίκουρος, Αθήνα
- Herdt G. (1993), *Ritualized Homosexuality in Melanesia*, University of California Press, Oxford & California
- Hine C. ,(2000),. *Virtual Ethnography*. Sage Publications, London
- Moodie D.(1994), *Going for Gold: Men, Mines and Migration*, University of California Press, California & England
- Moore H. (2007) *The Subject of Anthropology: Gender, Symbolism and Psychoanalysis*, Polity Press
- PDM Task Force (2006). *Psychodynamic Diagnostic Manual*, Silver Spring, MD: Alliance of Psychoanalytic Organizations
- Rowland L.D. & Incrocci L., (2008), *Handbook of sexual and gender identity disorders*, John Wiley & sons Inc., New Jersey
- Συλλογικό έργο: (2006), *Σεξουαλικότητα: θεωρίες και πολιτικές της ανθρωπολογίας*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα
- Bolin Anne, (1994), *Διάβαση και διεμφυλικότητα: Από-άνδρες-γυναίκες διαφυλικοί, διχотоμία και πολυμορφία*
- Rubin, Gayle,(1984), *Σκέψεις για τη σεξουαλικότητα: Σημειώσεις για μία ριζοσπαστική θεωρία των πολιτικών της σεξουαλικότητας*
- Schneider D.(1968), *American Kinship: A Cultural Account*, The University of Chicago Press, Chicago and London

The ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders: Diagnostic criteria for research,
1993, Geneva, World Health Organization

The ICD-10 Classification of Mental and Behavioural Disorders: Clinical

Descriptions and diagnostic guidelines, world Health Organization, έγγραφο PDF

Weiner J.(1995), *The lost Drum: The Myth of Sexuality in Papua New Guinea and Beyond*, The
University of Wisconsin Press

Χαρτοκόλλης Π.(1990) *Εισαγωγή στη Ψυχιατρική*, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα

Ιστοσελίδες

<http://www.recon.com/>

<http://www.leatherarchives.org/>

<http://www.folsom-europe.info/>

<http://www.imrl.com/https://fetlife.com/>

[http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/constitution/transsex/policy.h
tm](http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/constitution/transsex/policy.htm)

<http://www.gidreform.org/>

<http://www.ipgcounseling.com/>

(<http://www.aglp.org/>):

<http://www.leatherhistory.eu/>

<http://www.folsomeurope.info/>